

Nuorten tutkinnan erityispiirteitä

- kirjallisuuskatsaus esitutkinnan tueksi

Pia Katajala

10/2023

TIIVISTELMÄ

Pia Katajala: Nuorten tutkinnan erityispiirteitä - kirjallisuuskatsaus esitutkinnan tueksi

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Juha Nuortama ja Jussi Hakaniemi

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee alle 18 -vuotiaiden rikoksesta tai rikollisesta teosta epäiltyjen rikosprosessin erityispiirteitä. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää millaisia erityispiirteitä ja lainsäädännöllisiä seikkoja alle 18 -vuotiaan rikosprosessissa on huomioitava ja miten laki määrittelee nuoren rikosentekijän. Työ liittyy ensisijaisesti 15- 17 -vuotiaan rikoksesta epäillyn esitutkintaprosessiin. Alle 15 -vuotiaiden rikolliseen tekoon epäiltyjen rikosprosessia käsitellään siltä osin, kuin se on tarpeellista. Nuorten rikosentekijöiden esitutkintaprosessissa on paljon muotomääräyksiä ja erityispiirteitä, jotka tulee huomioida esitutkintavaiheessa. Opinnäytetyö pohjautuu esitutkinta- ja rikosprosessissa oleviin seikkoihin, joita ei alaikäisen rikoksesta epäillyn esitutkinnassa voida ohittaa. Näiden asioiden kasaaminen yhteen paikkaan ja opinnäytetyön lukeminen antaa lukijalle tietoa siitä, mitkä asiat on alaikäisen rikosprosessissa otettava huomioon.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen ja sen menetelmä on integroiva kirjallisuuskatsaus. Työn tiedonkeruu on tapahtunut aiheeseen liittyvän keskeisen lainsäädännön, hallituksen esitysten, Poliisihallituksen ohjeiden, muiden kirjallisten lähteiden, tietokantojen, julkisten tilastojen ja asiantuntijoiden kanssa käytyjen keskustelujen avulla. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla, mitä erityispiirteitä alle 18 -vuotiaan epäillyn esitutkinnassa on aina otettava huomioon. Opinnäytetyö pyrkii luomaan kattavan, teoreettisen tietopohjan alle 18 -vuotiaiden epäiltyjen rikosprosessiin liittyvästä lainsäädännöstä ja muista esitutkintaan liittyvistä erityispiirteistä. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tutkijoiden valmiuksia hoitaa alle 18 -vuotiaiden epäiltyjen esitutkintaa. Työ on suunnattu poliiseille sekä muille aiheesta kiinnostuneille.

Sivumäärä: 33

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 10/2023

Avainsanat: nuorten tutkinta, rikosprosessi, erityispiirteet, alaikäinen, kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Authors: Special features of youth investigation -Literature review to support pre-trial investigation

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Juha Nuortama ja Jussi Hakaniemi

Degree: Bachelor of police services

This thesis examines the specific features of the criminal process for individuals under 18 who are suspected of a crime. The purpose of the thesis is to clarify what special characteristics and legal aspects must be taken into account in the criminal process of individuals under 18 and how the law defines a young offender. The focus of the thesis is primarily on the pre-trial investigation process for those aged 15-17 suspected of a crime. The criminal process for those under 15 suspected of a criminal act is addressed to the extent necessary. The pre-trial investigation process for young offenders involves many formal requirements and specific features that must be considered during the pre-trial stage. The thesis is based on factors in the pre-trial and criminal process that cannot be overlooked in the pre-trial investigation of a minor. Bringing these matters together in one place and reading the thesis provides the reader with information on what aspects must be taken into account in the criminal process of a minor.

The thesis is research-based, and its method is an integrative literature review. The information for the thesis has been gathered through relevant legislation, government proposals, Police Board guidelines, other literary sources, databases, public statistics, and discussions with experts related to the topic. The purpose of the thesis is to investigate, through an integrative literature review, what specific features must always be considered in the pre-trial investigation of a suspect under 18. The thesis aims to create a comprehensive theoretical foundation for the legislation related to the criminal process of suspects under 18 and other specific features related to pre-trial investigations. The purpose of the thesis is to enhance the readiness of investigators to handle the pre-trial investigation of suspects under 18. The work is aimed at police officers and others interested in the subject.

Pages: 33

Month and year of review: 10/2023

Keywords: Youth investigation, Criminal process, Special Features, Minor, Literature review

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja sen rajaus	1
1.2 Tutkimuksen tavoite	2
1.3 Tutkimuskysymykset	3
2 Tutkimuksen toteuttaminen	3
2.1 Tutkimusmenetelmä	3
2.2 Aineiston kerääminen.....	5
3 Rikosprosessista ja esitutkinnasta	6
4 Nuori rikoksentekijä	8
4.1 Alle 15-vuotias henkilö	8
4.2 15–17-vuotias henkilö	9
4.3 18–20-vuotias henkilö	9
5 Keskeisiä seikkoja alle 18 -vuotiaan esitutkinnassa	10
5.1 Lapsen etu.....	11
5.2 Sosiaaliviranomainen	12
5.3 Kirjallinen menettely	13
5.4 Sovittelu.....	13
5.5 Seuraamusselvitys	15
5.6 Puhevallan käyttö ja edunvalvoja	16
5.7 Avustajan käyttö	18
5.8 Alle 15 -vuotiaan kuuleminen.....	19
5.9 Rekisteröinti.....	19
5.10 Pakkokeinojen käyttö	20
5.10.1 Yleistä	20
5.10.2 Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot	21
5.10.3 Kiinniottaminen, nouto ja läsnäolo esitutkinnassa	22
5.10.4 Pidättäminen	23
5.10.5 Vangitseminen ja tutkinta-aresti	25
5.10.6 Matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto	26

6 Johtopäätökset	27
6.1 Yhteenveto	28
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	31
7 Pohdinta	32
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Nuorten tekemien vakavien rikosten määrä on ollut selkeässä kasvussa viime vuosina ja nuorisoriikollisuus on puhuttanut valtakunnallisesti jo pitkään. Aiheesta on voinut lukea uutisointeja vähintään viikoittain. Tilastojen valossa nuorten osuus kaikista rikoslakirikoksiin syyllistyneistä on pienentynyt, mutta tekojen vakavuus on päinvastoin ollut huolestuttavassa kasvussa.

Nuorisoriikollisuus on tunteita herättävä aihe, koska nuorten tekemät rikokset nähdään usein kasvuun ja kehitykseen liittyvinä ajattelemattomina tekoina ja niihin suhtaudutaan eri tavoin kuin aikuisten tekemiin rikoksiin. Nuorten tekemiin rikoksiin tulee kuitenkin suhtautua vakavuudella, koska teot voivat olla merkki henkisestä pahoinvoinnista, joka aikaan saa rikoskierteen eikä välttämättä ainoastaan nuoruuteen liittyvä ilmiö.

Työskentelin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen Nuorten tutkinnan ryhmänjohtajana ennen muutokoulutuksen aloittamista ja olen jo ennen viimeisintä toimenkuvaani työskennellyt lähestulkoon koko virkaurani alaikäisiin liittyvien asioiden parissa. Olen siis itsekkin nähnyt tämän huolestuttavan kehityksen erityisesti tekojen vakavuuteen liittyen. Tutkittavat nimikkeet ovat koventuneet ja ilmoitusten määrä on kasvanut. Kaiken tämän valossa on sanomattakin selvää, että nuorten tekemien rikosten esitutkinta ja sen kehittäminen ovat tällä hetkellä organisaation keskiössä.

Olen työssäni huomannut, että alaikäisen rikoksenteijän esitutkinnasta on olemassa aika vähän mitään tutkimustietoa, vaikka nuorisoriikollisuutta, sen syitä ja ehkäisyä sekä nuorten rikoskäyttäytymistä on tutkittu ilmiönä runsaasti. Tästä syystä tarkoitukseni on tehdä opinnäytetyö nuorten tutkinnan erityispiirteistä ja lainsäädännöllisistä seikoista, joiden tiedostaminen ja osaaminen on 15-17 -vuotiaiden epäiltyjen rikosprosessissa erityisen tärkeää. Koen, että aiheesta on hyötyä minulle itselleni sekä kaikille nuorten kanssa työskenteleville poliiseille. Olen keskustellut asiasta myös useiden kollegoiden kanssa ja heidän mielestään opinnäytetyölleni on tarvetta ja aikovat sitä tarvittaessa tulevaisuudessa hyödyntää.

1.1 Tutkimuksen aihe ja sen rajaus

Tutkimuksen aiheena on nuori rikoksenteijä määritelmänä, nuorten tutkinnan erityispiirteet ja nuorten rikoksenteijöiden esitutkintaa koskevat lainsäädännölliset seikat. Nuorten tutkintaan liittyy paljon oikeudellista erityissäätelyä koko rikosprosessin ajan. Opinnäytetyössäni ei käsitellä koko rikosprosessia, vaan aihe on rajattu koskemaan ainoastaan rikosprosessin esitutkintavaihetta ja aihe on tarkoitettu katsastella poliisin käytännön työn näkökulmasta.

Tutkimuksesta on rajattu myös esitutinnan päätöksiä koskeva sääntely pois. Tutkimuksessa keskitytään käytännön työhön ja pyritään tuomaan esiin käytännön työssä huomioitavat esitutkintaan liittyvät lainsäädännölliset seikat sekä niin sanotut vaihtoehtoiset käytänteet.

Alaikäisen esitutkinnassa huomioitavia säännöksiä löytyy useasta eri laista. Tutkimuksessa käsitellään aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä rikostutinnan käytännön työn näkökulmasta. Tarkoituksena on kartoittaa ja koota yhteen alaikäisen esitutkinnassa huomioitavat erityiset lain säännökset, mutta samalla nostaa esiin muitakin käytännön työn kannalta olennaisia asioita, kuten esimerkiksi sovitelu ja seuraamusselvitys sekä rekisteröintiin liittyvä lainsäädäntö. Tutkimuksessa käsitellään myös lapsen etua, joka on lasten ja nuorten rikosoikeudellisen erityiskohtelun taustalla.

Tutkimuksen aiheen valintaan vaikuttivat aiheen ajankohtaisuus sekä oma työhistoriani ja kiinnostus aihetta kohtaan. Nuorten tekemät vakavat väkivaltarikokset ovat olleet viime aikoina usein uutisoinnissa esillä ja nuorten tekemät rikokset koetaan yhteiskunnallisena ongelmana.

Rajaan työni koskemaan alaikäistä, ensisijaisesti 15-17 -vuotiasta rikoksenteikijää, koska rikosoikeudellinen vastuuikäraja on 15 vuotta ja vasta silloin esitutkinta voi edetä syyttäjälle asti. Alle 15 -vuotiaiden rikolliseen tekoon epäiltyjen rikosprosessin erityispiirteitä sivutaan niiltä osin mikä on tarpeellista järkevän kokonaisuuden kannalta. Työssäni ei myöskään käsitellä nuoreksi rikoksenteikijäksi määriteltävää henkilöä, joka on täyttänyt jo 18 -vuotta.

Työni on rajattu koskemaan rikoksesta tai rikollisesta teosta epäiltyä, eikä aihetta käsitellä alle 18 -vuotiaiden asianomistajien näkökulmasta, vaikka siinäkin on paljon erityispiirteitä. Päädyin tällaiseen rajaukseen, koska työssäni Nuorten tutkinnassa hoidetaan ensisijaisesti 15 -17 -vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen asioita ja alle 18 -vuotiaan asianomistajan rikosprosessista löytyy paljon tutkimusta sekä muuta materiaalia.

1.2 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä kaikki käytännön työn kannalta tarpeellinen nuoren rikoksenteikijän esitutkintaa koskeva lainsäädännöllinen fakta. Kokemukseni mukaan aiheesta saatavilla oleva materiaali on vähäistä ja se on vaikeasti saatavilla. Työni tavoitteena on antaa kokonaiskuva alaikäisten, erityisesti 15 - 17 -vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen esitutkintaa säätelevistä lakipykälistä. Tutkimuksen niin sanottuna punaisena lankana on käytännön esitutkinta. Millä tavoin alaikäisen rikoksenteikijän esitutkintaprosessi viedään ilmoituksesta syyteharkintaan tai muuhun päätökseen.

Tavoitteena on myös lyhyesti selvittää, miten nuori rikoksenteikijä määritellään ja miten lain säännöksiä kunkin ikäryhmän kohdalla sovelletaan. Nuoren rikoksenteikijän termi on tutkimuksen kannalta olennainen ja sen avaaminen on kokonaisuuden kannalta tärkeää.

Haluan työlläni kehittää nuorten tutkintaa ja samalla tietysti omaa osaamistaikin hakemalla kaiken 15 -17 -vuotiaiden esitutkinnassa tarvittavan lainsäädännöllisen faktan yksiin kansiin. Oman työni kautta tiedän mitkä asiat ovat esitutinnan aikana olennaisia, herättävät keskustelua ja jakavat mielipiteitä, mihin ei ole löytynyt selkeitä linjauksia tai pykälät ovat olleet tulkinnanvaraisia. Tutkimuksen tavoitteena on olla hyödyllinen nuorten rikoksentekijöiden kanssa työskenteleville poliiseille sekä muille asiasta kiinnostuneille. Tutkimus antaa myös nuorille itselleen tietoa esitutkinnasta, siinä huomioitavista seikoista sekä nuoren rikoksentekijän oikeuksista.

1.3 Tutkimuskysymykset

Kanasen mukaan tieteellisessä työn taustalla on aina tutkimusongelma, jonka pohjalta johdetaan tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset puolestaan ohjaavat tutkimusta ja aineiston keruuta. (Kananen, 2017, 60)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla löytää vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten lainsäädäntö määrittelee nuoren rikoksentekijän ja miten ikä vaikuttaa lain soveltamiseen?
2. Mitä erityispiirteitä ja lainsäädännöllisiä seikkoja tulee huomioida alaikäisen esitutkinnassa?

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimusmenetelmä

Pohtiessani opinnäytetyöni aihetta ja tutustuessani erilaisiin tutkimusmenetelmiin päädyin siihen, että integroiva kirjallisuuskatsaus on voisi olla toimivin menetelmä opinnäytetyöni toteuttamiselle. Määritelmän mukaan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää ja arvioida teoriaa, rakentaa kokonaiskuva jostain asiakokonaisuudesta, tunnistaa ongelmia sekä kuvata jonkun teorian kehitystä historiallisesti. (Salminen, 2011, 9) ja juuri tällaisen kokonaiskuvan luominen on työni tavoitteena.

Kirjallisuuskatsaus kuuluu kaikkeen tieteelliseen tutkimukseen. Se on tutkimusongelmaan liittyvän aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden kriittistä katsastelua. Sen tehtävänä on auttaa tutkimusta luokevaa aiheen ymmärtämisessä ja sen avulla osoitetaan, miksi uusi tutkimus on tärkeä. Kirjallisuuskatsauksella analysoidaan sitä mitä aiheesta tiedetään ja mitä ei vielä tiedetä. (Mannila, 2021)

Kirjallisuuskatsaus on niin sanottu ”mixed method” eli kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen metodin yhdistelmä. Sen avulla tehdään tutkimusta tutkimuksesta eli kootaan tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsaus edellyttää yhtä tarkkaa tutkijanotetta kuin muutkin menetelmät, kun kiinnitetään systemaattisesti huomiota lähteiden keskinäiseen yhteyteen ja tekniikkaan (Salminen, 2011, 10)

Kirjallisuuskatsaus on siis menetelmä, jolla muodostetaan kokonaiskuvaa tietystä aiheesta tai asiakokonaisuudesta ja kirjallisuuskatsauksia on erilaisia, riippuen katsauksen tavoitteista. Kirjallisuuskatsaus voidaan jaotella kolmeen perustyyppiin: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Näistä kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisimmin käytetty ja sitä voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja sääntöjä, siinä tutkimuskysymykset ovat muita kirjallisuuskatsaustyyppisiä väljempinä. (Salminen, 2011, 12)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus toimii itsenäisenä metodina ja tarjoaa uusia tutkittavia ilmiöitä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tiukkoja sääntöjä vaan sen pyrkimys on kuvata ilmiön ominaisuuksia laaja-alaisesti. (Mannila, 2021) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jaotella narratiiviseen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen, joista narratiivinen on metodisesti helpoin muoto. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tietoa järjestetään jatkuvaksi tapahtumaksi. Toisinaan narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta erotellaan kolme erilaista toteutustapaa: toimituksellinen, kommentoiva ja yleiskatsaus. Näistä yleiskatsaus on laajin ja sen analyysin muoto on kuvaileva synteesi, jonka yhteenveto on ytimekäs ja johdonmukainen. (Salminen, 2011, 13)

Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella kartoitetaan tulosten kannalta tärkeitä tutkimuksia ja se on tiivistelmä tietyn aiheen aiempien tutkimusten keskeisestä sisällöstä. Sitä käytetään usein muilla metodeilla tehtävien tutkimusten alkuasetelman rakentamisessa, koska se on tehokas tapa testata erilaisia hypoteeseja, esittää tutkimustuloksia tiivistetysti sekä arvioida niiden johdonmukaisuutta. (Salminen, 2011, 15)

Integroiva kirjallisuuskatsaus on puolestaan eräänlainen yhdistävä tekijä narratiivisen ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen välillä. Se on puolestaan hyvä tapa tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta ja sitä käytetään, kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Integroiva ote sallii eri metodeilla tehdyt tutkimukset analyysin pohjaksi. (Salminen, 2011, 14)

Kirjallisuuskatsaus tarjoaa ohjeet tiedon etsimistä ja arviointia varten ja siinä on tärkeää vastata selkeään kysymykseen, vähentää tutkimusenvallintaan liittyviä harhoja, arvioida tutkimuksen laatua ja referoida niitä objektiivisesti. Se antaa parhaimmillaan eväät näyttöön perustuvaan päätöksentekoon. (Salminen, 2011, 16)

Kirjallisuuskatsauksen tekeminen edellyttää kykyä lukea analyttisesti ja arvioida tekstiä. Katsaukseen mukaan otettavan materiaalin valinnassa on oltava kriittinen ja katsausta laadittaessa on pidettävä mielessä oma tavoitteensa ja tutkimusongelmansa. (Mannila, 2021)

Kolmas kirjallisuuskatsauksen perustyyppi meta-analyysi on lähellä systemaattista kirjallisuuskatsausta ja se jaotellaan kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen perussuuntaukseen. Näistä kvantitatiivinen on yleisemmin käytetty ja se on metodisesti vaativin kirjallisuuskatsauksen tyyppi. Sen avulla tehdään päätelmiä jo olemassa olevista tutkimustuloksista ja sillä luodaan parempia yleistyksiä kuin yksittäisellä tutkimuksella. Se soveltuu parhaiten käytettäväksi ilmiöissä, jotka ovat luonteeltaan pysyviä eikä tutkijan tulkinnalla ei ole juurikaan merkitystä. (Salminen, 2011, 18-21)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutustua alle 18 -vuotiaan epäillyn esitutkintaan liittyvään aineistoon sekä esitellä sitä, miten asiat toteutuvat käytännössä. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa pyritään kuvaamaan jotain tiettyä ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Se antaa systemaattista kirjallisuuskatsausta väljemmän mahdollisuuden tietojen käsittelyyn. Integroivaan kirjallisuuskatsaukseen kuuluu myös kriittinen tarkastelu (Mannila, 2021) ja tältä pohjalta pidän integroivaa kirjallisuuskatsausta sopivimpana menetelmänä opinnäytetyötäni ajatellen.

2.2 Aineiston kerääminen

Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä vaatii systemaattisuutta. Tästä syystä tein ennen opinnäytetyöni aloittamista niin sanotun ”mindmapin”, jonka pohjalta muodostuivat avainaiheet nuorten tutkintaan liittyen. Avainaiheet ovat niitä asioita, jotka tulevat vastaan jokapäiväisessä työssä ja joihin liittyy sääntelyä, joka tutkijan ja tutkinnanjohtajan on tiedettävä.

Hain tutkimukseen liittyvää aineistoa eri tietokannoista ”mindmapista” nousseiden avainaiheiden pohjalta erilaisilla hakusanoilla. Tämän jälkeen käsittelin löytämäni aineistoa aihealue kerrallaan. Kävin keskeiset asiat läpi ja kirjasin ne ylös. Samalla työni sisällysluettelo muokkautui järkeväksi kokonaisuudeksi.

Tämän työn teoreettisena viitekehyksenä toimivat eri lait ja asetukset, hallituksen esitykset, Poliisihallituksen antamat eritasoiset ohjeet ja määräykset sekä aiheeseen liittyvät artikkelit ja kirjallisuus. Lait ja hallituksen esitykset löytyvät oikeusministeriön ylläpitämästä finlex.fi sivustosta, joka on oikeudellisen aineiston julkinen ja maksuton palvelu.

Tutkimuksen aineisto perustuu olemassa oleviin lähteisiin, joista olen pyrkinyt jäsentelemään helposti käytännön työssä hyödynnettävissä olevan asiakokonaisuuden.

3 RIKOSPROSESSISTA JA ESITUTKINNASTA

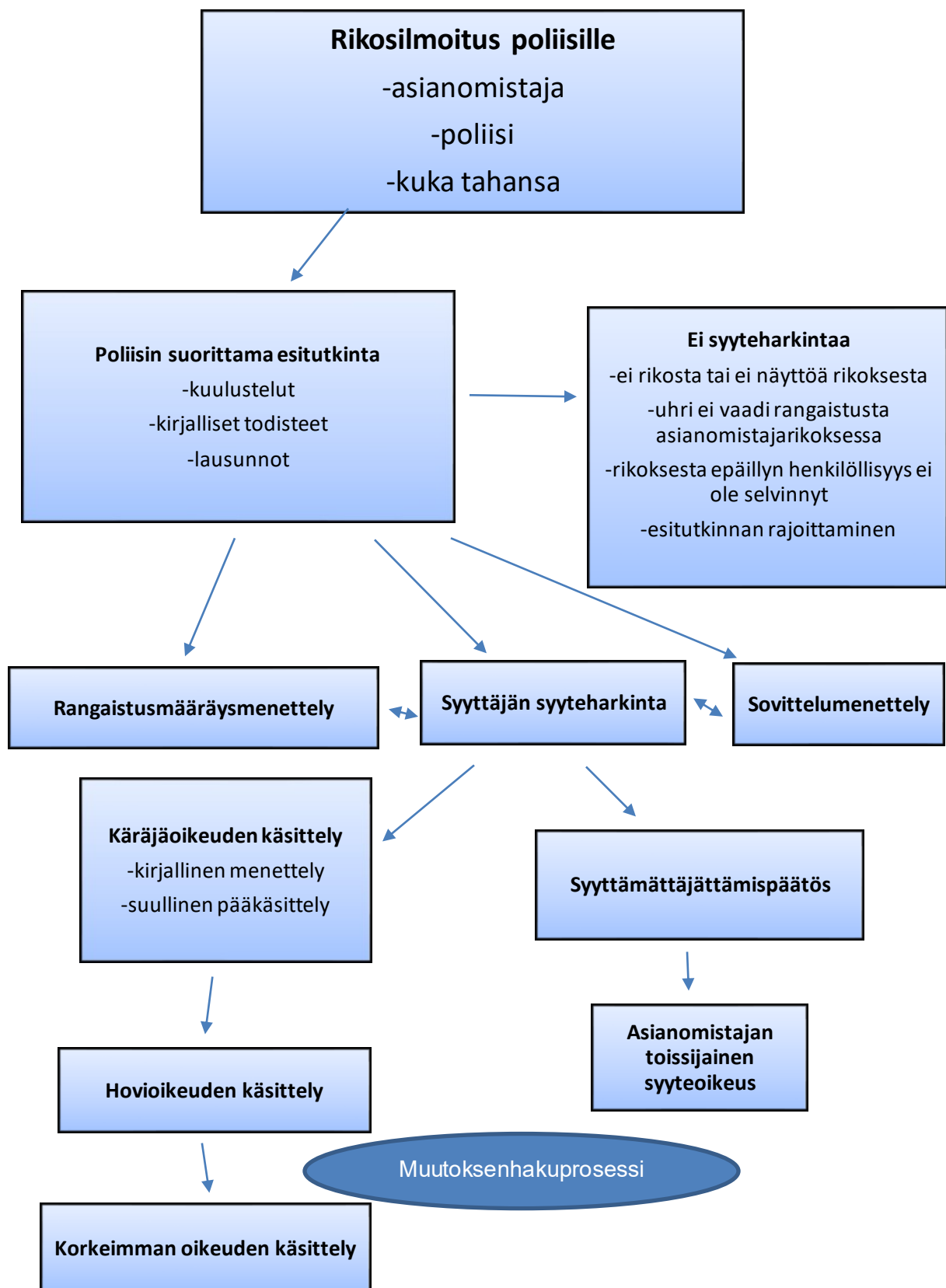
Rikosprosessi on lailla säännelty menettely, jonka tarkoituksena on rikosvastuun toteuttaminen. Prosessin tarkoituksena ei ole yksinomaan osoittaa epäiltyä syylliseksi vaan vastaavasti esitutkinnan lopputuloksena voi olla se, ettei minkään rikoksen tunnusmerkistö täyty tai epäilty henkilö ei ole syyllistynyt rangaistavaan tekoon. Rikosprosessissa arvioidaan ja selvitetään yksilöllistä tekoa. (Fredman ym., 2020, 15)

Rikosprosessi voidaan jakaa neljään päävaiheeseen: esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano. (Jokela, 2018, 7) Esitutkinta on prosessin ensimmäinen vaihe, jossa selvitetään epäiltyä rikosta. Esitutkintalain (1:2§) mukaan poliisin tulee esitutkinnassa selvittää epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty. Samalla selvitetään mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamisesta sekä asianomistajan mahdolliset vahingonkorvausvaatimukset.

Esitutkintaviranomaisella on velvollisuus suorittaa tutkintaa, kun esitutkinnan aloittamiskynnys on ylitetty. Kirjattu rikosilmoitus ei sido esitutkintaviranomaista vaan tutkinnan kohde ja rikosoikeudellinen arvio voivat muuttua tutkinnan edetessä. Esitutkintaviranomainen vie tutkintaa eteenpäin ja harkitsee mitä tutkintatoimia suoritetaan. Esitutkinta valmistelee mahdollista rikosoikeudenkäyntiä ja sen aikana on kiinnitettävä huomiota asianosaisten tekemiin perusteltuihin esityksiin ja toiveisiin. Esitutkinta tulee suorittaa tasapuolisesti ja siinä on huomioitava epäillyn puolustautumisintressi. (Fredman ym., 2020, 16)

Esitutkinnan tarkoitus on koota ja järjestää syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittava todistusaineisto, joka kootaan esitutkintapöytäkirjaan ja sen liitteeksi. Rikosprosessin eri vaiheissa joudutaan usein käyttämään erilaisia pakkokeinoja aineiston hankkimiseksi, prosessin häiriöttömän kulun varmistamiseksi ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Pakkokeinojen käyttö on selostettava esitutkintapöytäkirjassa ja niistä laaditut pöytäkirjat liitettävä esitutkintapöytäkirjan liitteiksi. (Fredman ym., 2020, 17)

Rikosprosessi kokonaisuutena:

4 NUORI RIKOKSENTEKIJÄ

Suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksentekijät jaotella iän mukaisesti neljään eri ryhmään: alle 15 -vuotiaat, 15 -17 -vuotiaat, 18 -20 -vuotiaat ja yli 21 -vuotiaat aikuiset. Nuorella rikoksesta epäillyllä tarkoitetaan henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15 -20 -vuotiaana. (Niemi, 2019, 147) Keskeiset ikärajat ovat siis 15, 18 ja 21 vuotta.

Erityisesti alle 18 -vuotiaiden rikosasiat tulee käsitellä aina kiireellisesti. Rikoksella mahdollisesti aiheutetut vahingot tulee korvata epäillyn iästä huolimatta. Alaikäisen vahingonkorvausvelvollisuudelle ei ole laissa määriteltyä varsinaista alaikärajaa, mutta käytännössä vauvaikäisten ja pienimpien lapsien ei yleensä katsota ymmärtäneen tekoaan. (Elfgren ym., 2007, 89) Vahingonkorvauslain (2:2§) mukaan vahingonkorvausvelvollisuutta on myös mahdollista kohtuullistaa alaikäisen lapsen hyväksi, niin että hän on velvollinen korvaamaan siitä määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuuteen sekä muihin olosuhteisiin nähden katsotaan kohtuulliseksi.

Lapsia ja 15-20 -vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmällä asteikolla kuin aikuisia. Tällä käytänteellä halutaan huomioida se, että lasten ja nuorten tekemät rikokset johtuvat useimmiten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta sekä harkintakyvyn kehittymättömyydestä. (Niemi, 2019, 147)

Euroopan neuvosto määrittelee nuoris rikosoikeuden kaikkien lapsia, nuoria ja nuoria aikuisia koskevien säännösten ja käytänteiden kokonaisuudeksi. (Marttunen, 2008, 19) Suomessa nuoris rikosoikeus ei kuitenkaan ole erillinen oikeudenala niin kuin monissa muissa maissa. Nuorten erityiskohtelu on kuitenkin käytössä Suomenkin rikosoikeusjärjestelmän eri tasoissa. Nuorten rikostentekijöiden lievempi rikosoikeudellinen kohtelu johtuu oletuksesta, että nuorten tekemät rikokset johtuvat usein kypsyttömyydestä, harkintakyvyn kehittymättömyydestä sekä häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä. (Niemi, 2019, 147)

4.1 Alle 15-vuotias henkilö

Suomessa rikosoikeudellinen vastuukäyrä on 15 vuotta. Alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon syyllistyneen tekoa ei siis voi käsitellä oikeudessa, eikä siitä voi antaa mitään muutakaan sanktiota, kuten esimerkiksi sakkoa. Alle 15 -vuotiaasta tehdään kuitenkin aina lastensuojeluilmoitus ja häneen voidaan tarvittaessa kohdistaa lastensuojelullisia toimenpiteitä. (Elfgren ym. 2007, 84–85) Myös alle 15 -vuotiaasta voidaan puhua nuorena rikoksentekijänä, vaikkei hän ole rikosoikeudellisessa vastuussa.

Mikäli alle 15 -vuotias rikolliseen tekoon syylistynyt aiheuttaa tekemällään teolla vahinkoa, hän on velvollinen vahingonkorvauksiin. Maksettavaksi määrätyn korvauksen summa on yleensä määritetty alemmaksi kuin mitä se olisi täysi-ikäisen kohdalla. Jossain tapauksissa myös lapsen vanhemmat voivat joutua vahingonkorvausvelvolliseksi, jos he ovat laiminlyöneet lapsen kasvatuksen tai valvonnan. (Elfgren ym. 2007, 89) Rikoslain (10:1§) mukaan myös alle 15 -vuotiaalle voidaan tarvittaessa määrätä menettämisseuraamus, jos tähän liittyvästä rikoksesta tai rangaistavaksi säädetystä teosta esitetään rikoksesta tuomitsemiseen riittävä näyttö.

Vaikka rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä, se ei tarkoita sitä, ettei alle 15 -vuotiaaseen voitaisi kohdistaa koviakin viranomaistoimia. Näissä tilanteissa lastensuojelu on ensisijaisessa asemassa ja voi tarvittaessa tarjota avohuollon tukitoimia tai jopa viimesijaisena kyseeseen voi tulla jopa huostaanotto. (Saarikkomäki ym, 2018, 199)

4.2 15–17-vuotias henkilö

15 vuotta täyttänyt henkilö on rikosoikeudellisessa vastuussa. 15-17 -vuotiaiden epäiltyjen kohdalla sovelletaan kuitenkin lievennettyä rangaistusasteikkoa. Nuori tuomitaan ehdottomaan vankeuteen ainoastaan silloin, kun rikoksen lievin rangaistus on pidempi kuin kaksi vuotta vankeutta. (Niemi, 2019, s.147-148) Pääsääntönä nuorelle tuomittavissa rangaistuksissa on, että nuorelle tuomitaan enintään $\frac{3}{4}$ rangaistuksesta, jonka aikuinen saisi. (Elfgren ym. 2007, 85) Nuoreen voidaan rangaistuksen lisäksi kohdistaa lastensuojelutoimia, jos nuoren etu sitä vaatii. (Elfgren ym. 2007, 88)

15-17 -vuotias voidaan tuomita myös nuorisorangaistukseen, jolla pyritään edistämään nuoren sosiaalista selviytymistä sekä ennalta ehkäisemään rikoksen uusimista. Nuorisorangaistuksessa tuomittu suorittaa valvottuna erilaisia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja hänen päihteiden käyttöönsä valvotaan. Mikäli tuomittu rikkoo rangaistuksensa määräyksiä tai syylistyy uuteen rikokseen, hänet voidaan tuomita ehdottomaan vankeuteen. (Rikosseuraamuslaitos 2023a) Vahingonkorvaukset 15-17 -vuotias joutuu yleensä korvaamaan täysimääräisenä. (Elfgren ym. 2007, 90).

4.3 18–20-vuotias henkilö

Myös 18–20-vuotias rikoksentekijä katsotaan nuoreksi rikoksentekijäksi täysi-ikäisyydestään huolimatta. Lakia nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (2§) sovelletaan myös tässä ikäryhmässä. 18–20-vuotias voidaan esimerkiksi tuomita valvontaan 15 kuukauden ajaksi ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteena. Mikäli 18–20-vuotias tuomitaan ehdottomaan vankeuteen, hänellä on mahdollisuus ikänsä puolesta päästä aikaisemmin ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan tuomiostaan puolet tai ensikertalaisena yhden kolmasosan. 18-20 -vuotiaiden rikosoikeudelliset

seuraamukset voidaan sijoittaa 15–17-vuotiaiden nuorten ja vanhempien aikuisten välimaastoon. (Niemi, 2019, 148)

5 KESKEISIÄ SEIKKOJA ALLE 18 -VUOTIAAN ESITUTKINNASSA

Alle 18 -vuotiaan ollessa epäiltynä rikosasiassa tutkintatoimenpiteet tulee käynnistää viipymättä. (ETL 3:11§) Häntä on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. (ETL4:7§) Esitutkinnassa on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimista aiheudu hänelle kohtuutonta haittaa esimerkiksi koulussa. Alaikäisten tutkintatehtävät annetaan mahdollisuuksien mukaan tehtävään perehtyneille tukijoille. Tarvittaessa poliisin täytyy keskustella lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa mahdollisista tutkintatoimenpiteistä. Nuoren rikoksesta epäillyn kohdalla on erityisesti huomioitavatilanteen selvittämiseen liittyvä sääntely, ilmoitusvelvollisuus sekä seuraamukseen liittyvien tukitoimien järjestäminen. (Poliisihallitus, 2019, 12)

Esitutkintalaissa määritelty alaikäisen kohtelua koskeva sääntely koskee kaikkia alle 18 -vuotiaita henkilöitä, joihin kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä. Prosessuaalisella asemalla ei siis ole merkitystä kohtelun suhteen. Tällainen lapsen erityisaseman huomioiminen tuo lapsen edun ja suojelun mukaan esitutkintaperiaatteisiin. (Silvennoinen, 2020, 208-209) Alle 18 -vuotiaan esitutkinnan nopeutetulla käsittelyllä on todettu olevan uusia rikoksia ehkäisevä vaikutus. Kiireellisellä käsittelyllä halutaan myös korostaa yhteiskunnan vakavaa suhtautumista asiaan. (Ellonen ym., 2016, 77)

Esitutkintalakia uudistettiin 1.10.2023 ja uudistuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota alaikäisten esitutkinnan kiireellisyyteen. Esitutkintalakiin (3:11§) lisättiin momentti, jossa myös alle 18 -vuotiaaseen seksuaalirikoksen, henkeen, terveyteen, vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan kohdistunut rikoksen esitutkinta tulee hoitaa kiireellisenä. Uudistusta edeltäneessä hallituksen esityksessä (HE 144/2022 vp) tarkennettiin muutakin lainsäädäntöä ja ROL 5:13§ muutettiin niin, että alaikäisen vastaajan rikosasian pääkäsittely tulee aloittaa 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta. Vaikkei muutokset koskekaan ensisijaisesti alaikäistä epäiltyä, ne vaikuttavat olennaisesti nuoria koskevaan esitutkintaan, koska valtaosassa nuorten tekemistä rikoksista myös asianomistajat ovat alaikäisiä. Uudistettu laki velvoittaa hoitamaan jatkossa kiireellisesti yksityisyyteen ja kunniaan kohdistuneet rikokset, mitkä ovat rikoslajissaan lieviä rikoksia. Muutoksen toteuttaminen käytännössä on varmasti haasteellista, koska nuoret tekevät paljon ilmoituksia kyseisistä rikoksista.

Kun alle 18 -vuotiasta rikoksesta epäiltyä kuulustellaan, hänelle on ilmoitettava esitutkintalaissa määriteltyjen epäillyn oikeuksien (avustajan käyttö, puolustajan määrääminen, maksuton oikeusapu, rikosepäilyyn liittyvät tiedot ja muutokset, tulkkaus, asiakirjojen kääntäminen tarvittaessa, itsekriminointisuoja) lisäksi annettava viipymättä tieto siitä, että hänen huoltajaansa, edunvalvojaansa

tai muuta laillista edustajaansa informoidaan epäillyn oikeuksista ja tällä on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Alle 18 -vuotiaalle on myös selvitettävä, miten asian käsittely etenee ja mikä on viranomaisen rooli asiassa. Mikäli kuulustelu tallennetaan, alaikäiselle on annettava tieto siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta. (Poliisihallitus, 2019, 18)

Alle 18-vuotiasta rikoksesta epäiltyä kuultaessa on aina muistettava, ettei tätä saa kuulla ilman esteetöntä todistajaa, ellei paikalla ole hänen laillinen edustajansa, avustajansa tai sosiaaliviranomaisten edustaja. Kuulustelutodistajan käyttö on mahdollista tarvittaessa korvata myös kuulustelun tallentamisella ääni- tai kuvatallenteelle. (ETL 7:11§).

5.1 Lapsen etu

Perustuslain mukaan lapset ovat sekä perus- että ihmisoikeuksien täysimääräisiä haltijoita, joita tulee kohdella tasa-arvoisina yksilöinä. Vastaavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamat oikeudet kuuluvat jokaiselle ikään katsomatta. (Sukula 2023, 23) Oikeusjärjestyksen tehtävänä puolestaan on huolehtia, ettei yksilöiden oikeuksia loukata valtion vallankäytöllä tai ylipäätään. (Sukula 2023, 26)

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksessa on määritelty kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa huomioitava lapsen edun ensisijaisuus. Yleissopimuksen mukaan lapsen etu on menettelysääntö, yleinen periaate ja oikeus. Lapsen etua arvioidaan aina tapauskohtaisesti kunnioittaen lapsen omaa näkemystä sekä oikeutta osallistua asiansa käsittelyyn. Lapsen edun ensisijainen asema on lapsen oikeusturvan osatekijä. (Sukula 2023, 23) Se mitä lapsen etu käytännön tasolla rikosprosessissa tarkoittaa, jää yksittäisen virkamiehen ammatillisen intuition varaan. Asiasta voi olla hyvinkin erilaisia näkemyksiä. Toisaalta lapsen asema rikosprosessissa vaikuttanee arvioon, varsinkin silloin kun tapahtuneen molemmat osapuolet ovat alaikäisiä.

YK:n yleissopimuksen 3 artiklassa todetaan, että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa on huomioitava lapsen etu. Lapsen oikeuksien sopimuksessa edun katsotaan olevan kolmitasoinen. Sen mukaan kyse on suoraan soveltavasta oikeudesta, oikeusperiaatteesta sekä menettelysäännöstä. (Lehtinen ym., 2022, 13)

Rikosprosessissa lapsen etu on tulla kuulluksi, oikeus osallistua prosessiin ja oikeus saada lain suoja. Lapsen eduksi voidaan katsoa myös se, että rikosprosessia ei jatketa, jos asia saadaan muutoin selvitettyä. Vaikka rikosprosessin päätavoitteena on selvittää rikos, lapsen etu tulee aina

huomioida. (Lehtinen ym., 2022, 13) Sukulan mukaan lapsen edun ja oikeuksien huomioiminen rikosprosessissa onkin jatkuvaa tasapainottelua eri intressien välillä, joka vaatii tapauskohtaista harkintaa ja yksittäisen lapsen subjektiivista etua, mitä on vaikea määrittellä. (Sukula 2023, 25)

Kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa tulee pohtia, miten erilaiset toimintamallit turvaisivat parhaiten lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä turvallisen kasvuympäristön. Päätöksenteon yhteydessä tehty aktiivinen lapsen edunharkinta tulee dokumentoida ja perustella. Toisin sanoen lapsen edun arvioinnin tulee olla aktiivista, laaja-alaista ja kokonaisvaltaista toimintaa, jossa myös lasta kuullaan. (Hakalehto ym, 2016, 42-43)

Euroopan Unionin uhri- ja lapsidirektiivit edellyttävät noudattamaan lapsen kohtaamiseen määritetyjä periaatteita ja poliisin tulee kiinnittää näihin erityistä huomiota kohdatessaan rikoksesta tai rikollisesta teosta epäillyn lapsen. Lapsidirektiivin mukaan alaikäisellä epäillyllä on oltava joku aikuinen läsnä huolehtimassa lapsen oikeuksista. Euroopan neuvosto on myös antanut suosituksensa lapsen edun mukaisesta oikeusprosessista. Sen mukaan lapsen ei tulisi joutua selvittämään samoja asioita useita kertoja eri viranomaisille, koska se lisää lapsen stressiä ja saattaa saada hänet kokemaan, ettei häntä uskota. (Poliisihallitus, 2019, 6)

5.2 Sosiaaliviranomainen

Lastensuojelulaki velvoittaa poliisia sekä muita viranomaisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (LsL 5:25§)

Toisaalta lastensuojelulaki määrittelee myös, että sosiaaliviranomaisen tulee olla edustettuna alaikäisen rikoksesta epäillyn esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä ellei sosiaaliviranomainen arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta. (LsL 4:24§)

Kun alle 18 -vuotias on rikoksesta epäiltynä, poliisin on lastensuojeluilmoituksen lisäksi varattava sosiaaliviranomaiselle tilaisuus lähettää edustaja kuulusteluun. Kuulustelun jälkeen poliisin täytyy viipymättä toimittaa kuulustelupöytäkirja sosiaaliviranomaiselle. (Ellonen ym., 2014, 78) Kuulustelupöytäkirjan lähettämisen tarpeellisuudesta on ollut keskustelua, kun sosiaalityöntekijä on osallistunut kuulusteluun. Läsnä ollessaan sosiaalityöntekijä kirjaa kuulustelussa esille tulleet olennaiset asiat.

Kun alle 18 -vuotiasta epäillään rikoksesta tai rikollisesta teosta, sosiaaliviranomaiselle on siis ilmoitettava viipymättä. Esitutkintalaissa ei erotella käytäntöä rikoksen ja rikollisen teon välillä, vaan

velvollisuus koskee molempia ikäryhmiä. Sosiaaliviranomainen puolestaan tekee päätöksen länäolon tarpeellisuudesta. Ilman poliisin tekemää ilmoitusta sosiaaliviranomaisella ei ole tosiasiallista mahdollisuutta harkita asiaa. Ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen kuulustelua. (Rantaeskola ym., 2014, 218-219)

5.3 Kirjallinen menettely

Yksinkertainen rikosasia, josta ei voi tuomita yli kahden vuoden vankeusrangaistusta, voidaan ratkaista käräjäoikeudessa niin sanotussa kirjallisessa menettelyssä esitutkintapöytäkirjan perusteella ilman pääkäsittelyä. Kirjallinen menettely edellyttää aina syytetyn suostumusta. Lisäksi edellytyksenä on, että syytetty tunnustaa rikoksen, josta häntä epäillään. Myös rikoksen uhrin eli asianomistajan on annettava esitutkinnassa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. (Tuomioistuinlaitos 2023a)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa määrittää rikosasian ratkaisemisesta ilman pääkäsittelyä tuomioistuimessa eli niin sanotusta kirjallisesta menettelystä. Alle 18 -vuotiaan rikoksesta epäillyn kohdalla kirjallinen menettely ei ole mahdollinen, vaikka juttu olisi lievä, selkeä ja tunnustettu ja hän olisi täyttänyt 18 -vuotta esitutkinnan aikana. Kirjallinen menettely tulee kyseeseen ainoastaan silloin, kun epäilty on tapahtumahetkellä täysi-ikäinen. (ROL 5a:1§)

Kirjallisen menettelyn käyttökielto alaikäisten kohdalla on selkeästi lakiin kirjattuna, eikä siitä pitäisi olla epäselvyyttä. On kuitenkin olemassa tekoja, joihin kirjallisen menettelyn käyttöä voisi mielestäni tapauskohtaisesti harkita myös alaikäisen kohdalla asian käsittelyn nopeuttamiseksi ja prosessin keventämiseksi. Esimerkiksi rattijuopumukset voisi mahdollisesti hoitaa kirjallisessa menettelyssä. Toisaalta kirjallisessa menettelyssä kasvatuksellinen näkökulma jäisi kokonaan huomiotta ja nykyisellään laki on varsin yksiselitteinen, eikä tutkinnanjohtajan tarvitse arvioida soveltuuko kyseinen teko kirjalliseen menettelyyn.

5.4 Sovittelu

Erityisesti alle 15 -vuotiaiden tekemissä rikoksissa sovittelutoimintaa pidetään hyvänä rikosseuraamusjärjestelmän vaihtoehtona. Se on todettu toimivaksi keinoksi uusien rikosten ennalta ehkäisyssä sekä kasvatuksellisessa mielessä. (Ellonen ym., 2016, 78) Sovittelukäytäntö on lyhykäisyydessään rikosprosessia täydentävä menettely, jonka tavoitteena on tarjota osapuolille mahdollisuus käsitellä rikoksen aiheuttamia haittoja sekä sopia mahdollisista korvauksista. (Ervasti ym., 2022, 145) Käytännön työssä sovittelu on osoittautunut erittäin käyttökelpoiseksi toimintamalliksi alaikäisten lievemmissä rikosasioissa. Prosessi on poliisin näkökulmasta huomattavasti kevyempi

kuin rikosprosessi, mikä on lapsen edun kannalta hyvä asia. Sovittelussa epäilty joutuu kohtaamaan toisen osapuolen kasvotusten, mikä mielestäni osaltaan vaikuttaa rikoksen uusimiseen enemmän kuin kasvoton oikeudenkäynti.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa kehittämishankkeena vapaaehtois pohjalta 1983. Sitten sovittelu on integroitu Suomessa rikosoikeusjärjestelmään. Vuonna 2005 voimaan tulleen sovittelulain mukaan sovittelussa aikaan saatu sovinto voidaan ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä korvaava merkitys asianomistajarikoksissa sekä osassa lievistä virallisen syytteen alaisista rikoksista. Sovittelussa voidaan hoitaa myös alle 15 -vuotiaiden rikosasioita. (Niemi, 2019, 169-170)

Sovittelun katsotaan soveltuvan erityisen hyvin alaikäisten ensikertalaisten tekemiin rikoksiin ja ehkäisevän uusintarikollisuutta. (Poliisihallitus, 2018, 13) Nuorten tekemät rikokset johtuvat usein kypsymättömyydestä ja tietynlainen rajojen koettelu kuuluu nuoren kasvuprosessiin. Sovittelutoiminnan hyödyntäminen nuorten rikosasioiden hoidossa antaa mielestäni epäillylle uuden mahdollisuuden, koska onnistunut sovittelu useimmiten päätetään tutkinnanjohtajan tekemällä rajoitusesityksellä syyttäjälle, joka pääsääntöisesti tekee rajoitus päätöksen. Tällöin kertaluonteisesta hölmöilystä ei jää nuorelle merkintää poliisin rekisteriin epäillyn asemassa.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Itse sovittelupalveluiden järjestämisvastuu kuuluu puolestaan Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitokselle. (Niemi, 2019, 161)

Rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja uhrille järjestetään mahdollisuus kohdata luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan läsnä ollessa ja käsitellä rikoksesta aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja, sekä pyrkiä sopimaan niiden hyvittämisestä. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:1§) Vahingonkorvaukset ovat usein tärkeässä roolissa varsinkin nuorten rikosasioissa ja yleensä korvausten saaminen johtaa sovittoon. Sovittelun kautta vahingonkorvaukset saa rikosprosessia nopeammin, joten siltäkin osin sovittelu on hyväksi havaittu käytäntö.

Sovittelu voidaan toteuttaa vain silloin, kun kaikki osapuolet ovat antaneet siihen vapaaehtoisen henkilökohtaisen suostumuksensa. Alaikäisen osallistuminen sovitteluun edellyttää sekä hänen että huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumusta. Osapuolet voivat myös peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:2§) Sovittelun vapaaehtoisuus aiheuttaa käytännössä joskus ongelmia, kun osapuolet eivät välttämättä ymmärrä miten paljon nopeampi ja kevyempi prosessi sovittelu on, eivätkä suostu sovitteluun. Toisaalta on ymmärrettävää, ettei esimerkiksi pahoinpitelyn uhri välttämättä ole halukas kohtaamaan tekijää.

Rikoksen sovittelu edellyttää, että epäilty myöntää tosiseikat ja sovittelu on uhrin edun mukaista. Jos uhrilla on erityisen suojan tarve, asiaa ei voida sovittaa. Ellei rikosasiaa voida sovittaa, ei myöskään vahingonkorvausasiaa sovittaa. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1:3§)

Sovittelualoitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, uhri, poliisi, syyttäjä tai joku muu viranomainen. Poikkeuksena väkivaltarikokset lähisuhteissa, jolloin aloitteen voi tehdä ainoastaan poliisi tai syyttäjä. Alaikäisen kohdalla aloitteen voi tehdä myös hänen huoltajansa, muu laillinen edustaja tai edunvalvoja. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:13§) Tilastojen mukaan noin kolmannes nuorten tekemistä rikoksista ohjataan sovitteluun. Oman kokemuksen mukaan nuorten rikosasioita tutkivassa ryhmässä kaikki lievemmät rikokset ohjataan aina mahdollisuuksien mukaan sovitteluun, koska se on rikosprosessia selvästi kevyempi ja nopeampi prosessi. Asian saattaminen päätökseen mahdollisimman nopeasti on myös lapsen edun mukaista. Törkeiden rikosten kohdalla sovittelumenettelyä ei luonnollisestikaan käytetä.

Osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Tapaamisessa saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöä. Alaikäisellä on oikeus ottaa huoltaja tai muu laillinen edustaja sovitteluun tuekseen. Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo voidaan kieltää, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15 -vuotiaan huoltajaa tai laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3:18§) Huoltajan läsnäolo sovittelutilanteessa aiheuttaa toisinaan ongelmia, koska huoltajalla on niin sanottu tunteet mukana. Näissä tapauksissa ulkopuolinen tukihenkilö voisi olla tarkoituksenmukaisempi.

Sovittelulla on paljon etuja verrattuna oikeudenkäyntiin. Se on selvästi tuomioistuinkäsittelyä edullisempi ja joustavampi menettely ja sovitteluistuntoon pääsee selvästi nopeammin kuin pääkäsitteilyyn. (Tuomioistuinlaitos 2023b) Nuorten kohdalla sovittelulla katsotaan olevan myös sosiaalinen ja kasvatuksellinen merkitys ja siksi sovittelua suositaan nuorten tekemien rikosasioiden käsittelyssä. Uhrin kohtaaminen kasvotusten antaa nuorelle mahdollisuuden ottaa paremmin vastuuta teoistaan.

5.5 Seuraamusselvitys

Poliisin on ilmoitettava kahden viikon sisällä esitutkinnan valmistumisesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle sekä Rikosseuraamuslaitokselle. Mikäli asiaa ei lähetetä syyteharkintaan tai se on päätetty sakolla tai rikesakolla, ilmoitusta ei tarvitse tehdä. (Poliisihallitus, 2019, 22)

Tiedon saatuaan syyttäjän tulee puolestaan pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys 14 vuorokauden kuluessa, jos rikoksesta on odotettavissa sakkoa ankarampi rangaistus. Rikosseuraamuslaitoksella on sitten 30 vuorokautta aikaa arvioida millä seuraamuksella voidaan

edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja mahdollista uusintarikollisuutta. Tämän menettelyn avulla pyritään tukemaan nuorta kohti rikoksetonta elämää. (Rikosseuraamuslaitos 2023b)

Seuraamusselvitys sisältää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista tilannetta koskevat tiedot. Rikosseuraamuslaitos kokoaa sosiaaliviranomaisen kanssa yhteistyössä tiedot nuoren elinolosuhteista, päihteiden käytöstä, mielenterveydestä, tukitoimien tarpeesta sekä muista sosiaaliseen tilanteeseen liittyvistä olennaisista seikoista. (Rikosseuraamuslaitos 2023b)

5.6 Puhevallan käyttö ja edunvalvoja

Alaikäisen esitutkinnassa on aina huomioitava se, että alle 15 -vuotiaan kohdalla puhevaltaa käyttää hänen huoltajansa, muu laillinen edustaja tai tuomioistuimen määräämä edunvalvoja. 15 -vuotta täyttäneen alaikäisen ollessa rikosasiassa vastaajana, hän käyttää itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Hänen huoltajallaan, muulla laillisella edustajalla tai edunvalvojalla on tällöin rinnakkainen puhevalta. (OK12:2§)

Pääsääntöisesti alaikäisen kohdalla puhevaltaa käyttävät hänen vanhempansa, mikäli he ovat edelleen huoltosuhteessa lapseensa. Jos vanhemmilla on eron jälkeinen yhteishuoltajuus, molemmilla on oikeus puhevallan käyttöön. Huoltajuussuhde tulee aina tarkistaa väestötietojärjestelmästä. (Poliisihallitus, 2019, 19).

Mikäli rikosasiassa on kyse perheen sisäisestä tilanteesta, jossa epäiltynä on toinen vanhemmista, tuomioistuimen on määrättävä alle 18 -vuotiaalle esitutkintaa varten edunvalvoja. Tällaisissa tilanteissa on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa alaikäisen asianosaisen etua. Tutkinnanjohtaja tekee näissä tapauksissa tuomioistuimelle hakemuksen edunvalvojan määräämisestä. (Poliisihallitus, 2019, 20). Käytännön työssä ongelmaksi ovat osoittautuneet sisarusten väliset riitatilanteet. Myös tällaisiin tilanteisiin periaatteessa tarvitaan edunvalvojaa, koska lähtökohtaisesti huoltaja ei voi toimia puolueettomasti. Useimmiten sisarusten väliset jutut lähetetään sovitteluun ja edunvalvojan hakeminen sovittelua varten tekee prosessista huomattavasti hitaamman ja raskaamman.

Huoltajaa, joka käyttää puhevaltaa voidaan kuulla asianomistajan vaatimusten osalta tai todistelutarkoituksessa asianomistajan oikeuksin ja velvollisuuksin. Mikäli huoltajalla ei ole puhevaltaa, häntä voidaan kuulla ainoastaan todistelutarkoituksessa. Edunvalvojaa voidaan asiassa kuulla ainoastaan asianomistajan vaatimusten osalta. Esitutkinnassa puhevallan käyttäjä merkitään poliisin järjestelmissä lapsen edustajaksi. (Silvennoinen, 2020, 361)

Mikäli lapselle on määrätty rikosprosessia varten edunvalvojan sijainen, vanhemmilla ei ole näissä tapauksissa oikeutta käyttää puhevaltaa lapsensa puolesta. Kun edunvalvojan sijainen käyttää puhevaltaa rikosasiassa, lasta suojellaan siltä, ettei hänen huoltajansa tai muu laillinen edustajansa käyttäisi puhevaltaa lapsen etujen vastaisella tavalla (Silvennoinen 2020, 184).

Edunvalvojasta huolimatta lapsen huoltaja on yhä hänen laillinen edustajansa ja hänellä on oikeus saada tietoa esitutkinnasta ja sen tilasta. Huoltajien tiedonsaantia voidaan rajoittaa asianosainjulkisuuden perusteella, jos huoltajat ovat joko rikoksesta epäillyn tai muun asianosaisen asemassa. Jos huoltajaa epäillään rikoksesta, tietojen antamista voidaan siirtää, ettei se vaaranna esitutkintaa. (Poliisihallitus, 2019, 19–20)

Edunvalvojan määrääminen voi myös tulla kyseeseen, jos huostaanotettu lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, mutta lapsen oikeuksista ei huoltajien taholta huolehdittaisi riittävästi. Lähtökohtaisesti rikosasiassa lapsen puhevaltaa käyttää ensisijaisesti hänen huoltajansa. (Lehtinen ym., 2021, 40).

Lapsen edun kannalta keskeinen edellytys oikeusprosessissa on nimenomaan puhevallan käyttö ja lapsen oikeus puolueettomaan edustajaan. Vaikka lainsäädäntöaineistossa viitataan myös asianosaisen etuun, edunvalvojan käyttäminen katsotaan nimenomaan lapsen edun mukaiseksi, vaikka edunvalvojan tehtävänä onkin käyttää lapselle asianosaisena annettuja oikeuksia. (Silvennoinen, 2020, 283-284)

Edunvalvontaa koskevilla asioilla sovelletaan esitutkintalakia (ETL 4:2§) ja holhustoimilakia. Holhustoimilaissa säädetään edunvalvojan kelpoisuudesta ja sen perusteella tehtävään voidaan määrätä suostumuksensa antanut tehtävään sopiva henkilö. (HoITL 5§) Sopivuutta arvioidaan edunvalvojaksi esitetyn taitojen, kokemuksen, tehtävän laadun ja laajuuden perusteella. (HoITL 32§)

Vanhemmilla ei ole oikeutta käyttää puhevaltaa lapsen puolesta rikosasiassa, jos lapselle on määrätty edunvalvojan sijainen. Tällä menettelyllä huolehditaan siitä, että hänen varsinainen edunvalvojansa ei voi käyttää puhevaltaa lapsen etujen vastaisella tavalla. (Silvennoinen 2020, 184).

Usein rikosprosessin ohella käynnistyy myös lastensuojeluprosessi, jossa selvitetään, onko lapsi turvassa ja onko hänen kehitysmahdollisuutensa turvattu. Tällöin lapselle määrätään edunvalvoja lastensuojeluprosessia varten. Useimmiten on tarkoituksenmukaista, että sama edunvalvoja edustaa lasta sekä rikos- että lastensuojeluprosessissa. (Poliisihallitus, 2019, 20) Jos avustajana ja edunvalvojana toimii sama henkilö, se saattaa aiheuttaa myös ongelmia, koska avustajan tehtävä on huolehtia lapsen juridisista oikeuksista ja mahdollisista vahingonkorvauksista ja edunvalvojan tehtävänä puolestaan on lapsen edun arviointi, lapsen mielipiteen kuuntelu ja lapsen kanssa työskentely. (Poliisihallitus, 2018, 8)

Rikosasiassa edunvalvojan tehtävät ovat samanlaiset kuin lapsen huoltajalla olisi rikosepäilyn aikana, jos mitään eturistiriitaa ei olisi: edunvalvojalla on oikeus olla läsnä kuulusteluissa ja hänen tehtävänä on lapsen osalliseksi tekeminen, lapsen yksilöllisen tilanteen huomioiminen sekä lapsen edun valvominen. (Lehtinen ym., 2021, 45)

Edunvalvojan määräämistä koskevaa sääntelyä muutettiin 1.10.2023 tarkoituksena parantaa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa esitutkinnassa ja yhdenmukaistaa lainsäädännön käsitteitä. Uudistetussa laissa (ETL 4:8) myös muuna kuin asianosaisena kuultavan alaikäisen edut turvataan tarvittaessa edunvalvojan sijaisen määräämisellä. Lisäksi lakiin (HoITL 79§) lisättiin informatiivinen viittaus selkiyttämään tilanteita, joissa edunvalvojamääräys tarvitaan kiireellisesti.

5.7 Avustajan käyttö

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää sitä, että epäillylle hankitaan oikeudenkäyntiavustaja tai puolustaja. Tällainen käytäntö nähdään hyvän esitutkinnan edellytyksenä. Avustajan tarve korostuu silloin, kun epäilty haluaa tunnustaa rikollisen menettelyn, josta häntä epäillään. Mikäli epäilty ei halua avustajaa, se tulee dokumentoida asianmukaisesti. (Ellonen ym., 2016, 78) Käytännön työ on osoittanut, että alaikäiselle on hyvä hankkia avustaja tai määrätä puolustaja lähes poikkeuksetta, että alaikäinen varmasti ymmärtää oikeutensa ja velvollisuutensa esitutkinnassa. Avustajan tarve luonnollisesti korostuu mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Pahimmillaan alaikäisen kuulustelu ilman avustajaa voi johtaa kuulustelujen hyödyntämiskieltoon oikeudenkäynnissä. Selkeissä lievissä tapauksissa avustajalle ei välttämättä ole tarvetta.

Alle 18 -vuotiaalle rikoksesta epäillylle on määrättävä viran puolesta puolustaja, ellei asia ole sen laatuinen, ettei puolustajalle ole tarvetta. (ROL 2:1) Lapsidirektiivin 6 artiklassa säädetään kyseisestä asiasta. Artiklan mukaan alle 18 -vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, ellei kyseessä ole sellainen asia, jonka kohdalla on ilmeistä, ettei epäilty tarvitse puolustajaa. Puolustajan määräys voi jatkua, vaikka epäilty täyttäisi esitutkinnan aikana 18 vuotta. (Oikeusministeriö, 2018, 18) Esitutkinnassa kuultavan alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn kohdalla puolustajan määrääminen aiheuttaa päänvaivaa. On aika lailla sanomattakin selvää, että alle 15 -vuotias tarvitsee kuulusteluun avustajan ymmärtääkseen oikeutensa ja velvollisuutensa, mutta miten laki suhtautuu puolustajan määräämiseen jää vähän epäselväksi. Voidaanko katsoa, että laissa määritelty puolustajan määrääminen koskee myös alle 15 -vuotiasta rikolliseen tekoon epäiltyä? Onko puolustajalle ylipäätään tarvetta, kun rikosoikeudellisia seuraamuksia ei ole tulossa?

Puolustajaksi määrätään julkinen oikeusavustaja, asianajaja tai muu lakimies, jolla on lupa toimia oikeudenkäyntiavustajana. Puolustajan palkkio maksetaan valtion varoista. Yleensä tehtävään määrätään vastaajan itsensä nimeämä henkilö. (Tuomioistuinlaitos 2023c)

5.8 Alle 15 -vuotiaan kuuleminen

Rikollisesta teosta epäiltyä alle 15 -vuotiasta ei tarvitse jokaisessa esitutkinnassa kuulustella, vaan yksinkertaisissa ja vähäisissä tapauksissa puhuttaminen esimerkiksi tapahtumapaikalla on riittävä toimenpide. Varsinaista kuulustelua harkittaessa on ensisijaisesti mietittävä, kuinka tärkeä kuulustelu on selvitettävän asiakokonaisuuden kannalta. (HE 222/2010 vp, 181) Kuulustelun tarpeen arviointiin on käytännössä vaikuttanut teon vakavuus ja sen selvittämisen tarve sekä toisaalta näytön saaminen. Mahdollisen kuulustelun luotettavuus ja hyöty on kuitenkin osoittautunut varsin kyseenalaiseksi, koska alle 15 -vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan.

Alle 15 -vuotiaankaan tekemiä henkeen- ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ei voida jättää kokonaan tutkimatta, vaikka alle 15 -vuotias ei olekaan rikosoikeudellisessa vastuussa. Tällaisissa tapauksissa asiaa on selvitettävä riittävässä määrin lastensuojelutoimenpiteiden sekä epäillyn oman edun takia. Näiden lisäksi asiassa selvitetään mahdolliset vahingonkorvausvelvollisuudet ja korvausvastuut. Esitutinnan päättäminen suoraan ilman mitään toimenpiteitä antaisi nuorelle viestin siitä, että hän voi tehdä mitä vaan vailla seurauksia. (Ellonen ym., 2016, 77)

Oikeudenkäymiskaaren 17§ mukaan lapsen henkilökohtainen kuuleminen oikeudenkäynnissä voidaan korvata esitutkinnassa tehdyllä tallenteella. Tallenteen käyttäminen oikeudenkäynnissä edellyttää, että epäillylle varataan poliisin puolelta mahdollisuus tutustua lapsen kertomukseen videotallenteena ja litteroituna paperiversiona. (Silvennoinen, 2020, 325)

Alle 15 -vuotiaan kuuleminen tehdään siis aina videotallenteelle asemasta riippumatta, koska pääsääntöisesti alle 15 -vuotiaan ei tarvitse henkilökohtaisesti osallistua oikeudenkäyntiin. Alle 15 -vuotiaan kuuleminen esitutinnan aikana on tavallaan jo osa oikeudenkäyntiä ja vastapuolelle on varattava tilaisuus esittää kysymyksiä asian kannalta merkityksellisistä seikoista. Kyseessä on niin sanottu kontradiktorisuusperiaate. (Ellonen ym., 2016, 81)

5.9 Rekisteröinti

”Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä, toisen tässä laissa tarkoitetun pakkokeinon käyttämistä ja rikosentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäytteen, kasvo- ja valokuvan sekä tuntomerkkiedot.” (PKL 9:3)

Alaikäisen henkilötuntomerkit voidaan ottaa, sekä DNA -tunniste määrittää samoilla edellytyksillä, kuin muiltakin rikoksesta epäilyiltä. Tämä koskee myös alle 15-vuotiasta rikolliseen tekoon epäiltyä, vaikka alle 15-vuotias henkilö ei olekaan rikosoikeudellisessa vastuussa, eikä häntä vastaan voida nostaa syytettä. Tämän vuoksi tuntomerkkien ottamista on erityisesti harkittava ja pohdittava

pakkokeinolain yleisten periaatteiden mukaisesti. Tarveharkintaa tehtäessä on huomioitava rikoksen selvittämisen tärkeys ja verrattava sitä rikoksella aiheutettujen vahinkojen ja kärsimysten suuruuteen. Vahingonkorvausvastuun selvittäminen ja syyllisyyden poissulkeminen ovat kuitenkin perusteltuja syitä ottaa henkilöstä tuntomerkkiedot. (Poliisihallitus, 2021, 6) Alaikäisen rekisteröinti jakaa mielipiteitä, mutta käytännön työ on osoittanut rekisteröinnin erittäin tarpeelliseksi. Usein rikokset tehdään isolla porukalla ja on tärkeää selvittää kaikkien osallisten henkilöllisyydet. Rekisteröinnin tarvetta pohdittaessa pitää miettiä lapsen etua, mutta toisaalta myös asianomistajan oikeudet painavat toisessa vaakakupissa.

Alle 15-vuotiaasta otettuja henkilötuntemerkkejä ja DNA -tunnistetta ei talleteta kuin erityisen painavista syistä. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi rikoksen erityinen törkeys tai suunnitelmallisuus ja oletus siitä, että tekijä jatkaa rikollista toimintaa. Alle 15 -vuotiaan henkilötuntemerkkien ottamisen syy on kirjattava rekisteröintitietoihin ja rekisteröinnistä ja sen perusteista on ilmoitettava huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle. (Poliisihallitus, 2021, 6)

Rikoksen tekohetkellä alle 15 -vuotiaan rekisteröintitiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua viimeisen merkinnän tekemisestä, jollei asia koske rikosta, jossa seuraamukseksi säädetty ainoastaan vankeutta. (Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 5:33§)

5.10 Pakkokeinojen käyttö

5.10.1 Yleistä

Pakkokeinolaki sääntelee pakkokeinojen käytöstä. Pakkokeinoja käytetään rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi, todisteiden hankkimiseksi sekä rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Mahdollisuus pakkokeinojen käyttöön alkaa vasta esitutinnan alettua. (Fredman ym., 2020, 32)

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin, pakkokeinojen käyttö edellyttää rikosta tai epäiltyä rikosta, pakkokeinojen käyttöön ryhdytään rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa. Pakkokeinojen käyttö voi tulla kyseeseen kaikissa rikosprosessin vaiheissa. (Fredman ym., 2020, 679)

Kaikkien pakkokeinolaissa mainittujen pakkokeinojen käyttö edellyttää sitä, että pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana huomioiden rikoksen törkeys, selvittämisen tärkeys, pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. (Rantaeskola ym., 2014b, 30)

Pakkokeinojen käyttö jakaantuu useimmiten kahteen erilliseen vaiheeseen: käyttöä koskevan päätöksen tekemiseen ja päätöksen toimeenpanoon. Useimmiten päätöksen pakkokeinojen käytöstä

tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies (POV). Joskus päätöksen ja toimeenpanon suorittaa sama virkamies, esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, jotka eivät siedä viivytystä. Pakkokeinon käytöstä päättävä viranomainen tai virkamies vastaa siitä, että lailliset edellytykset pakkokeinon käyttämiselle ovat olemassa. Pakkokeinon toimeenpaneva virkamies vastaa siitä, että toimenpide kohdistuu oikeaan henkilöön tai kohteeseen ja että pakkokeinoja toimeenpantaessa noudatetaan laillisia menettelytapoja. (Fredman ym., 2020, 680)

Pakkokeinojen käytön erityiset edellytykset on kytketty useimmiten rikoksen vakavuuteen ja siihen minkä tyyppinen rikos on kyseessä. Edellytykset kytketään rikoksen vakavuuteen pääsääntöisesti rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella. Tämä ilmentää suhteellisuusperiaatetta abstraktilla tasolla. Kun harkitaan pakkokeinon käyttöä enimmäisrangaistuksen pohjalta, harkinnassa ei huomioida rikoslaissa mainittuja rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita, kuten alle 18 vuoden ikää. Toisin sanoen pakkokeinojen käyttöedellytykset ovat olemassa täytetyn rangaistusasteikon pohjalta myös alle 18 -vuotiaiden kohdalla. Yleisillä vähentämisperusteilla on kuitenkin merkitystä harkittaessa suhteellisuusperiaatetta ja tehtäessä kohtuullisuusarviota. (Fredman ym., 2020, 703-704)

Pakkokeinojen käyttö myös alle 15 -vuotiaan kohdalla on katsottu mahdolliseksi, mikäli sillä on merkitystä esitutinnan kannalta. Mikäli alle 15 -vuotiaaseen kohdistetaan pakkokeinoja, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate korostuvat erityisesti. Lisäksi on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu turhaa haittaa koulussa tai muualla. (Forss, 2022, 388-389)

Esitutkintalakiin kirjattujen vahingonkorvausvastuun, menettämisseuraamuksen toteuttaminen, omaisuuden palauttaminen ja teon selvittäminen mahdollistavat takavarikon ja vakuustakavarikon. Alle 15 -vuotiaan kohdalla on myös mahdollista suorittaa kotietsintä, paikanetsintä ja laite-etsintä. (Forss, 2022, 389)

5.10.2 Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot

Rikosprosessuaalisessa lainsäädännössä on niin sanottu kuuden pakkokeinon järjestelmä eli kuusi erilaista vapauteen kohdistuvaa pakkokeinoja: kiinniottaminen, nouto, pidättäminen, vangitseminen, tutkinta-aresti ja matkustuskielto. Mikäli vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja käytetään, niiden kohteena oleva henkilö sijoitetaan poliisiin tai muun esitutkintaviranomaisen toimitiloissa sijaitsevaan tarkoitukseen varattuun säilytysasuun. Poikkeuksena tutkintavangit, jotka pääsääntöisesti sijoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämään vankilaan. (Fredman ym., 2020, 745)

Vapauteen kohdistuvista pakkokeinoista kiinniottaminen, nouto ja pidättämien ovat useimmiten esitutkinnan alkuvaiheen toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata esitutkinnan toimittaminen. Esitutkinnan jatkuessa, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn aikana tulevat puolestaan kyseeseen matkustuskielto ja vangitseminen. (Fredman ym., 2020, 745)

5.10.3 Kiinniottaminen, nouto ja läsnäolo esitutkinnassa

Poliisi voi lain mukaan ottaa rikoksen selvittämistä varten kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn, sekä rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi, vangittavaksi tai otettavaksi kiinni tehostetun matkustuskiellon välineiden kiinnitystä varten. Jos kiinniotto kestää yli 12 tuntia, on pidättämisen edellytykset oltava olemassa. (PKL 2:1§)

Lainvalmistelutoissa on otettu kantaa siihen, että myös alle 15 -vuotiaisiin rikolliseen tekoon epäiltyihin voidaan soveltaa pakkokeinolain 6 luvun säännöksiä, jotka mahdollistavat noudon kiinniottamisen ja poistumisen estämisen. Näissä tapauksissa on kuitenkin erityisen tärkeää huomioida lasten kohtelua esitutkinnassa koskeva sääntely. (HE 222/2010, 181)

Varsinaisessa pakkokeinolaissa ei ole määritelty erikseen menettelyä alaikäisen kohdalla. Toisin sanoen myös alle 18 -vuotias rikoksesta epäilty tai alle 15 -vuotias rikolliseen tekoon epäilty voidaan ottaa kiinni tarpeen niin vaatiessa. Koska alle 15 -vuotiasta rikollisesta teosta epäiltyä ei voida pidättää, yli 12 tunnin läsnäolovelvollisuus vaatii aina erittäin painavia syitä. Tällaiseksi voidaan katsoa esimerkiksi vakavan tutkinnan sotkemisvaara. Myös lastensuojelulliset näkökulmat voivat puoltaa henkilön säilyttämistä poliisin tiloissa yli 12 tuntia. (Rantaeskola ym., 2014a, 186)

Alle 18 -vuotiaalle vapautensa menettäneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ETL 4:16§ mainitut oikeutensa. Tämän lisäksi alle 18 -vuotiaalle vapautensa menettäneelle tulee ilmoittaa, ettei häntä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi sekä käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista, kuten matkustuskiellosta. Tiedot näistä kaikista oikeuksista tulee antaa alle 18 -vuotiaalle vapautensa menettäneelle kirjallisesti. (Poliisihallitus, 2019, 18)

Rikoksesta epäilty voidaan noutaa esitutkintaan, jos hän jättää kutsun noudattamatta ilman hyväksytyä syytä. Epäilty voidaan noutaa ilman erillistä kutsua, jos voidaan olettaa, ettei hän noudata kutsua tai hän vaikeuttaa esitutkintaa. Tällöin rikoksen tulee olla sellainen, että siitä voi seurata vankeutta. (Rantaeskola ym., 2014a, 179) Myös alle 18 -vuotias voidaan tarvittaessa noutaa esitutkintaan esitutkintalaissa määritellyin perustein, jos häneltä voidaan olettaa saatavan selvitystä asiassa tai se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. (ETL 6:2§)

Alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn kiinniottaminen ja nouto ovat poliisitoiminnassa paljon keskustelua aiheuttavia aiheita. Kun edellytykset esitutinnan toimittamiseen täyttyvät, katsotaan mahdolliseksi, että myös alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn kiinniottaminen ja nouto on mahdollista. (Rantaeskola ym., 2014b, 47) Alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn kiinniottaminen on kuitenkin itsessään niin ankara pakkokeino, että sen käyttöön tulee suhtautua pidättyvästi. (Rantaeskola ym., 2014a, 187)

Alle 15 -vuotiaan kohdalla esitutkinnassa on ongelmallista hänen sijoittamisensa läsnäolo velvoitteen aikana. Eduskunnan apulaisoikeuskansleri on joutunut ottamaan useamman kerran kantaa siihen, onko alle 15 -vuotiaan sijoittaminen niin sanottuun ”sumppuun” mahdollista. Näiden päätösten pohjalta alle 15 -vuotiaan ”sumppuun” sijoittaminen on selvästi virheellistä ja lainvastaista. Esitutkintalain 6 luvun 6§ mahdollistaa kuitenkin rikoksesta epäillyn sekä rikollisesta teosta epäillyn säilyttämisen lukitussa tilassa poistumisen estämiseksi. Punnittaessa tätä mahdollisuutta, alle 15 -vuotiaan kohdalla on noudatettava suurta harkintaa ja mahdollisuuksien mukaan pyrkiä estämään poistuminen poliisin tiloista muilla tavoin. Mikäli tutkinnanjohtaja päätyy edellä mainituin perustein alle 15 -vuotiaan säilyttämiseen lukitussa tilassa, poistumisen estämiseksi tehty toimenpide tulee perustella hyvin ja kirjata poliisiasian tietojärjestelmään. (Rantaeskola ym., 2014a, 187-188) Esitutkinnoissa, joissa on pakko kuulustella myös alle 15 -vuotias epäilty, tämä sitoo käytännössä yhden henkilön työajan hänen läsnäolonsa ajaksi.

Alaikäisen kohdalla kaikkien pakkokeinojen käytössä suhteellisuusperiaatteen punnitseminen on aina erityisen tärkeää. Alle 18 -vuotiasta ei tule kiinniottaa tai pitää kiinniotettuna muutoin kuin asian sitä ehdottomasti edellyttäessä. (Rantaeskola ym., 2014a, 125)

5.10.4 Pidättäminen

Pidättäminen on pakkokeino, jolla rikoksesta epäilty otetaan säilöön esitutinnan turvaamiseksi ja/tai mahdollista myöhempää vangitsemista varten. Pidättää voidaan ainoastaan rikoksesta epäilty ja sen on tapahduttava viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta tai kiinniotettu on muutoin vapautettava. (Fredman ym., 2020, 773)

Pidättämisen edellytyksen jaotellaan yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleiset edellytyksenä on, että todennäköisin syin voidaan epäillä, että rikos on tehty ja pidätettävä henkilö on syyllistynyt kyseiseen rikokseen. (Fredman ym., 2020, 774-775)

Pidättämisen erityisistä edellytyksistä säädetään pakkokeinolaissa seuraavaa:

”Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos:

1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;

2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; tai

4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on muuten 1 momentissa säädetyt edellytykset ja epäillyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää.” (PKL 2:5§)

Pidättäminen on ankara pakkokeino ja sen käyttäminen edellyttää, että epäilty rikos on tiettyä suuruusluokkaa. Enimmäisrangaistusta tarkasteltaessa ei huomioida rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita, kuten alle 18 vuoden ikää, vaikka se onkin huomioitava kohtuullisuusarviota tehtäessä. (Fredman ym., 2020, 776) Laki antaa siis mahdollisuuden pidättää 15 -17 -vuotiaan epäillyn asian niin vaatiessa. Vaikka kynnys alaikäisen pidättämiseen on korkeampi, pidättäminen tulee vakavissa rikoksissa varsin usein kyseeseen. Nuoret tekevät usein rikoksia isommalla joukolla ja sotkemisvaara on melkein aina käsillä.

Tehtäessä päätöstä pidättämisestä on huomioitava rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat, jonka perusteella edellä mainitut vaaratekijät ovat käsillä. Pidättämistä kirjattaessa on merkittävä mikä näistä tekijöistä on pidättämisen perusteena. (Fredman ym., 2020, 777)

Pidätetty on päästettävä vapaaksi, kun pidättämisen edellytyksiä ei enää ole tai viimeistään kolmantena päivänä kiinniottohetkestä ennen kahtatoista, ellei häntä esitetä vangittavaksi. (Fredman ym., 2020, 787)

Pakkokeinolaissa säädetään niin sanotusta kohtuuttoman pidättämisen kiellosta. Sen mukaan ketään ei saa pidättää, jos katsotaan että pidättämien olisi kohtuutonta asian laadun, epäillyn iän tai muiden olosuhteiden vuoksi. (PKL 2:6§) Lain esitöissä on korostettu sitä, että pidättäminen voi vaikuttaa haitallisesti alle 18 -vuotiaaseen ja näin ollen alaikäisen epäillyn pidättämistä tulisi välttää mahdollisuuksien mukaan. (HE 222/2010 vp, 248)

5.10.5 Vangitseminen ja tutkinta-aresti

Vangitseminen on pakkokeino, jolla rikoksesta epäiltyä pidetään säilössä rikosprosessin tai rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Vangitsemisen tarkoitus voi olla kolmenlainen, niin kuin pidättämisenkin: 1) paon estäminen, 2) todisteiden hävittämisen/sotkemisen tai todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden painostamisen estäminen, 3) rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen. (Fredman ym., 2020, 792)

Vangitsemisen edellytykset ovat samanlaiset kuin pidättämisenkin edellytykset. Yleinen edellytys on, että vangittavaa todennäköisin syin epäillään rikoksesta. Erityisinä edellytyksinä ovat pidättämisen edellytyksissä mainitut enimmäisrangaistus ja syy epäillä paon vaaraa, sotkemisvaaraa ja/tai rikoksen jatkamisvaaraa. Mikäli kyseessä on teko, joka on niin sanottu ylitörkeä rikos, jonka vähimmäisrangaistus on 2 vuotta vankeutta tai enemmän, erityisiä edellytyksiä ei tarvita. Päätöksen vangitsemisesta tekee aina tuomioistuin. (Fredman ym., 2020, 795) Alaikäisen vangitsemisen perusteita pohdittaessa karttamisvaara on varsin pienessä roolissa, koska nuorilla on Suomessa vahvat sidokset ja oppivelvollisuus, eikä niin sanottuja katulapsia juurikaan ole. Toisaalta rikoksiin syyllistävillä nuorilla on usein lastensuojelutaustaa ja niin sanottu ”hatkaaminen” lastensuojelulaitoksesta on hyvin yleistä. Tällaisissa tapauksissa karttamisvaara voi vaikuttaa suuremmin vangitsemisen erityisiin edellytyksiin.

Lain mukaan tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta, yleensä tutkinnanjohtaja, määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi samoin edellytyksin kuin pidättääkin. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei kuitenkaan saa vangita, eikä alle 18-vuotiasta epäiltyä saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. (PKL 2:11§) Käytännössä alaiäistä ei esitetä vangittavaksi, ellei kyse ole vakavasta rikoksesta sekä sotkemis- ja/tai jatkamisvaarasta.

Vangitsemisvaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Tuomioistuimelle tehty vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluessa kiinniottamisesta. Tämä aika lasketaan ”hetkestä hetkeen” eikä kalenterivuorokausina. (Fredman ym., 2020, 786)

Lain esitöissä todetaan, että punnittaessa painavia syitä tulisi huomioida erityisesti epäillyn ikä, rikoksen vakavuus sekä vangitseminen ainoana tosiasiallisena keinona katkaista lapsen rikoskierteen tilanteessa, jossa lastensuojelun keinojen ei katsota olevan riittäviä. (HE 177/2018 vp, 34) Rikoskierteen katkaisu vangitsemisperusteena on paljon käytetty, mutta samaan aikaan se herättää paljon keskustelua olisiko lastensuojelulla kuitenkin paremmat mahdollisuudet vaikuttaa asiaan. Alaikäinen tarvitsee paljon tukea eri asioissa, eikä Rikosseuraamuslaitoksella ole välttämättä edellytyksiä tarjota tarvittavaa tukea. Pohdittavaksi tulee, pitäisikö alaikäisille olla vankilan sijaan joku toinen paikka suorittaa mahdollista rangaistustaan.

Mikäli alle 18 -vuotiasta esitetään vangittavaksi, tuomioistuimen on varattava hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen sekä sosiaalihuoltolain mukaisen toimielimen edustajalle tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiain käsittelyn yhteydessä. Jos edustajaa ei tavoiteta tai jos tilaisuuden varaamatta jättämiseen on kyseiseen rikosasiaan liittyviä painavia syitä, kuulemistilaisuuden varaamisesta voidaan poiketa. (PKL 3:7§)

Tuomittu voidaan tietyin edellytyksin määrätä vangitsemisen sijasta tutkinta-arestiin, jos perusmuotoinen matkustuskielto on riittämätön toimenpide. Koska tuomitsemisvaiheessa ei voida enää määrätä välinein valvottua tehostettua matkustuskieltoa, niin tuomioistuin saa omasta aloitteestaan tai syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä vastaajan tutkinta-arestiin. Tutkinta-aresti on liikkumavapauteen kohdistuva pakkokeino, jolla määrätty velvoitetaan olemaan asunnossaan tai muussa vastaavassa paikassa maksimissaan 22 tuntia vuorokaudessa. (Fredman ym., 2020, 794)

5.10.6 Matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto

Matkustuskiellolla tarkoitetaan pidättämisen tai vangitsemisen sijasta käytettävää epäillyn liikkumavapautta rajoittavaa pakkokeinoa. Matkustuskielto on varsinaista prosessuaalista vapaudenriistoa korvaava lievempi pakkokeino, jonka edellytykset kytkeytyvät pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksiin. (Fredman ym., 2020, 894) Jos tuomioistuin katsoo vangitsemisasiain käsitellessään, että perusmuotoinen matkustuskielto on riittämätön pakkokeino, vastaaja voidaan määrätä teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon. (PKL 5:1a§) Tehostettu matkustuskielto on sisällöltään samankaltainen kuin perusmuotoinenkin, mutta Rikosseuraamuslaitos valvoo kieltoa nilkkaan asennettavalla teknisellä välineellä.

”Matkustuskieltopäätöksessä voidaan kieltoon määrätty velvoittaa:

1) pysymään päätöksessä mainitulla paikkakunnalla tai alueella;

2) pysymään poissa tietyltä päätöksessä mainitulta alueelta tai olemaan liikkumatta siellä;

- 3) olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan;
- 4) ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille tai Rajavartiolaitokselle;
- 5) oleskelemaan laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan;
- 6) olemaan ottamatta yhteyttä 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilöön; tai
- 7) luovuttamaan passinsa ja matkustusasiakirjaksi hyväksyttävän henkilökorttinsa poliisille tai Rajavartiolaitokselle.

Matkustuskieltopäätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua siinä määrätyltä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä.” (PKL 5:2§)

Matkustuskiellon tarkoitus on pidättämisen ja vangitsemisen tapaan estää epäiltyä pakenemasta, karttamasta muutoin rikosprosessia tai jatkamasta rikollista toimintaa. Matkustuskieltoon määrätty voidaan pidättää tai vangita, mikäli hän rikkoo kieltoa. Matkustuskielto on yleensä voimassa pääkäsittelyyn asti, mutta matkustuskielto on kumottava, ellei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa. (Fredman ym., 2020, 895) Erityisesti tehostettu matkustuskielto on osoittautunut alaikäisten kohdalla erittäin käyttökelpoiseksi vapautteen kohdistuvaksi pakkokeinoksi. Monen rikoksilla oirehtivan nuoren kohdalla rajojen asettaminen on ollut vanhempien mukaan haastavaa ja matkustuskielto on koettu jopa helpotuksena. Matkustuskielto on lapsen oikeuksien kannalta varmasti vangitsemista parempi pakkokeino, jos alaikäiseen niitä joudutaan kohdistamaan.

Matkustuskiellosta tehdään kirjallinen päätös, johon kirjataan kiellon perusteet ja sisältö sekä sen voimassaoloaika. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä perusmuotoisen matkustuskiellon. Tuomioistuimien voi määrätä teknisellä välineellä valvotun tehostetun matkustuskiellon (PKL 5:4§), kun epäillyn vangitsemisasiaa käsitellään ensimmäisen kerran tuomioistuimessa. Pidättämiseen oikeutettu virkamies ei siis voi itsenäisesti päättää, eikä vaatia tehostettuun matkustuskieltoon määräämistä. Vangitsemisasiain käsittelyn yhteydessä voidaan esittää näkemyksiä tehostetun matkustuskiellon määräämisestä vangitsemisen sijaan. (Fredman ym., 2020, 898)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella integroivaa kirjallisuuskatsausta käyttäen alle 18 -vuotiaan rikoksesta epäillyn esitutkintaan liittyvää lainsäädäntöä sekä määrittellä nuori rikosentekijä terminä. Lähdemateriaalista pyrittiin keräämään ja kokoamaan yhteen alle 18 -vuotiaan rikoksesta epäillyn iästä johtuvat erityiset lain säännökset, joita esitutkinnassa tulee pohdittavaksi. Kerättyä materiaalia pyrittiin analysoimaan ja tulkitsemaan koko tutkimuksen ajan.

6.1 Yhteenveto

Tutkimuksen aikana tuli selväksi, että alaikäinen rikoksesta epäilty on huomioitu hyvin Suomen lainsäädännössä. Lasta pyritään suojelemaan rikosoikeudellisessa menettelyssä useiden eri sopimusten kautta. Kaikkea alaikäistä koskevaa lainsäädäntöä ohjaa lapsen etu ja se on nähtävissä kautta linjan. Se miten lainsäädäntöä pystyy käytännön tasolla toteuttamaan, onkin toinen asia. Erityisesti mietityttää miten lapsen etua tulkitaan ja miten kiireellisyysvaatimukseen tulisi suhtautua.

Lainsäätäjät kiinnittää jatkuvasti huomiota alaikäisten kohteluun esitutkinnassa ja viimeksi 1.10.2023 esitutkintalakiä muutettiin lapsen edun parantamiseksi. Lakia edeltävässä hallituksen esityksessä (HE 144/2022 vp) kiinnitetään erityistä huomiota ei pelkästään esitutkinnan vaan koko alaikäistä koskevan rikosprosessin kiireellisyyteen. Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on ratkaisussaan (EOAK/5625/2020) tuonut esiin lapsiin kohdistuneiden rikosten prosessin pituuteen liittyviä ongelmia. Sen olen huomannut myös omassa työssäni.

Asiassa on ongelmallista se, että alaikäisen esitutkinnan toteuttaminen kiireellisesti on erittäin haastavaa, koska se on aikaa vievää ja erityisosaamista vaativaa tutkintaa. Uudistettuun lakiin kirjattu vaatimus lievienkin yksityisyyteen ja kunniaan kohdistuvien rikosten tutkimisesta kiireellisesti on nykyisellään melkein mahdotonta toteuttaa, vaikka lainsäätäjät kyseisellä muutoksella haluaa-kin varjella lapsen etua. Toisaalta on kuitenkin positiivista, että uudistuksessa huomioidaan erityisesti alaikäinen asianomistaja, koska välillä tuntuu, että epäillyn oikeudet ovat rikosprosessin keskiössä.

Lainsäädäntö määrittelee, että kirjallista menettelyä ei voida käyttää alaikäisen epäillyn kohdalla. Ohjeistus on selkeä, mutta kirjallisen menettelyn kohdalla voisi olla järkevää prosessin sujumuuden ja kiireellisyysvaatimuksen kannalta, harkita kirjallisen menettelyn käyttöä selkeissä asioissa myös alaikäisen kohdalla. Kirjallista menettelyä ei käytetä alaikäisen kohdalla niin sanotuista kasvatuksellista syistä. Toisaalta mietityttää se, että olisi lapsen edun mukaista saattaa tutkittavana olevat selkeät rikosasiat maaliin mahdollisimman nopeasti. Hallituksen esityksenkin (144/2022 vp) mukaan käsittelyn nopeus on lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä. Kumpi painaa lapsen edun kannalta käytännössä enemmän, kasvatuksellinen näkökulma vai kiireellinen käsittely?

Lokakuun alussa voimaantulleessa uudistetussa esitutkintalaissa on asianosaisten oikeuksiin liittyvään pykälään (ETL 4:18) lisätty kaksi kohtaa, joka velvoittaa kertomaan mahdollisuudesta sovitteluun sekä epäillylle, että asianomistajalle. Lisäyksen tarkoituksena on lisätä asianosaisten tietoisuutta sovittelusta sekä edistää asioiden ohjautumista sovitteluun. Alaikäisen rikosasian kiireellisyysvaatimuksen kannalta sovittelun ”markkinoiminen” on hyvä asia ja kuten tutkimuksessa on jo aiemmin todettu, sovittelua pidetään nuorten asioissa erittäin käyttökelpoisena tapana hoitaa rikosasioita ja se on myös käytännön tasolla sellaiseksi osoittautunut. Asiassa on kuitenkin olemassa

tietylainen ristiriita, koska edellä mainitun lakiuudistuksen lisäksi uuteen hallitusohjelmaan on kirjattu kielteinen kanta lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Nuorten tutkintaan tulee usein sisarustenväli- siä rikosasioita hoidettavaksi, jotka ohjataan aina mahdollisuuksien mukaan sovitteluun. Voiko täl- laista lähisuhdeväkivaltaa jatkossakin ohjata sovitteluun? Miten määritellään lapsen etu tällaisessa tilanteessa?

Oikeusministeriö on valmistellut mietinnössään (18/2022, 44) sovittelupalveluiden siirtoa sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudesta oikeusministeriön alaisuuteen. Tämä muutos voi parhaimmillaan edistää rikosprosessin kestoa sekä säästää muun muassa poliisin resursseja. Täytyy toivoa, että tämä uudistus tuo myös selkeyttä edellä mainittujen rikosasioiden osalta.

Niin kuin tutkimuksessa on todettu, sovittelu on paljon käytetty tapa hoitaa alaikäisten rikosasioita. ”THL:n tilastoista selviää, että vuonna 2020 sovitteluun ohjattiin kaikkiaan 4 635 alle 21-vuotiasta rikoksesta epäiltyä, mikä oli 32,3 prosenttia kaikista sovitteluun ohjatuista rikoksen tekijöiksi epäil- lyistä henkilöistä. Epäillyistä 1 612 (11,2 prosenttia) oli alle 15-vuotiaita.” (Kauppinen, 2022, 8) Se, että alaikäisen sovitteluun vaaditaan suostumus sekä alaikäiseltä itseltään että tämän lailliselta edustajalta, aiheuttaa toisinaan päänvaivaa. Kaikkien osapuolten tavoittaminen on välillä lähes mahdotonta, koska esimerkiksi toinen huoltaja saattaa asua ulkomailla tai sovittelun merkityksen selittämisessä on kielimuuri ja kulttuurierojen tuoma ongelma. On ymmärrettävää, että alle 15 -vuo- tias ei voi itsenäisesti asiasta päättää, mutta 15 vuotta täyttäneen kohdalla voisi harkita asianosai- sen itsensä tekemän suostumuksen riittävyyttä. Se, että huoltajille annettaisiin ainoastaan mahdol- lisuus osallistua itse sovitteluun, keventäisi suostumusprosessin toteutusta käytännön tasolla.

Lapsen edun toteutuminen esitutkinnassa taataan turvaamalla, ettei nuori jää missään vaiheessa yksin ilman aikuista kuultavaksi, tiedotettavaksi tai muutoin. Lapsen edun määrittelyssä tehdään yhteistyötä eri viranomaisten kesken. Sosiaalitoimen, huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan on oltava paikalla koko esitutinnan ajan. Alle 18 -vuotiasta rikoksesta epäiltyä ei saa kuulustella kahden kesken, ellei kuulustelua tallenneta. Sosiaaliviranomaiselle, lailliselle edustajalle ja avustajalle on aina annettava mahdollisuus osallistua kuulusteluun tai tarvittaessa hankittava kuulusteluun esteetön kuulustelutodistaja. Alle 15 -vuotiaan kohdalla hänen huoltajansa, edunval- vojansa tai muu laillinen edustajansa käyttää puhevaltaa ja 15 vuotta täyttäneen alaikäisen koh- dalla tällä on rinnakkainen puhevalta. Puhevallan käyttö katsotaan lapsen edun mukaiseksi ja sen avulla taataan lapsen oikeuksien toteutuminen rikosprosessissa.

Alle 18 -vuotiaalle epäillylle on tarvittaessa määrättävä edunvalvoja ja puolustaja ja hänelle on ker- rottava huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan oikeudesta osallistua kuulusteluun. Niin kuin aiemminkin on todettu alaikäisen rikosprosessi pitää suorittaa kiireellisesti ja tämän avulla var- mistetaan nuoren rikosprosessin sujuva ja viivytyksetön käsittely. Kiireellisyysvaatimus korostuu

kaikissa rikosprosessin vaiheissa. Alle 18 -vuotiaan rikosasiassa myös syyttäjän tulee nostaa syyte kiireellisesti ilman aiheetonta viivytystä. On sanomattakin selvää, että kiireellisyysvaatimus tulee aiheuttamaan haastetta myös syyttäjänvirastossa.

Alle 15 -vuotista rikolliseen tekoon epäiltyä kuullaan ainoastaan silloin, kun se on asian luoteen takia tärkeää. Alle 15 -vuotias asianosainen kuulustellaan aina videotallenteelle, johon tehty oma erillinen ohjeistuksensa. Vastapuolelle on varattava mahdollisuus tutustua tallenteeseen ennen oikeudenkäyntiä, että kontradiktorisuusperiaate tulee huomioitua. On lapsen edun mukaista, ettei alle 15 vuotiaan tarvitse osallistua oikeudenkäyntiin. Videokuulustelujen käyttöä käräjillä laajemmaltikin selvitetään.

Alaikäisen rikoksesta epäillyn rekisteröinnille ei ole mitään estettä asian niin vaatiessa. Myös dna -tunnisteen voi ottaa samoilla edellytyksillä kuin aikuiseltakin. Tämä käytäntö koskee myös alle 15 -vuotiasta. Rekisteröinnissä on huomioitava lapsen oikeudet ja rekisteröinnistä on ilmoitettava huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle. Rekisteröinnissäkin on huomioitava lapsen etu, joka on kautta linjan herkkää tasapainoilua oikeudenmukaisuuden ja yksilöllisen kohtelun välillä.

Pakkokeinojen käyttöä pohdittaessa lainsäädännössä toistuvat termit ”ainoastaan painavista syistä” ja ”ikä ja kehitystarpeet huomioiden”. Näillä painotetaan erilaisten alaikäiseen kohdistuvien pakkokeinojen käyttöön liittyvien seikkojen huolellista, painavaa ja yksilöllistä punnitsemista koko esitutkinnan ajan. Alle 18 -vuotiaalle pitää ilmoittaa kirjallisesti hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tutkintavankeuden vaihtoehdot. Mikäli alle 18 -vuotiasta esitetään vangittavaksi hänen huoltajaansa, edunvalvojaansa tai muuta laillista edustajaansa sekä sosiaaliviranomaista on kuultava käsittelyn yhteydessä. Tällä menettelyllä turvataan lapsen oikeudet. Pohdittavaksi jää olisiko lainsäädännöllä avattava tarkemmin esimerkiksi mitä painavat syyt ovat, että lakia tulkittaisiin kautta linjan samalla tavalla.

Tutkimuksen ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli nuoren rikoksentekijän määrittely. Kysymystä lähestyttiin tarkastelemalla, miten lainsäädäntö määrittelee nuoren rikoksentekijän ja mitä erityisiä edellytyksiä se aiheuttaa rikosprosessille. Laki määrittelee täsmällisesti nuoren rikoksentekijän ja nuoren erityinen asema tulee rikosprosessissa kautta linjan huomioiduksi. Alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn määritelmä on kuitenkin tavallaan epäselvä, koska myös alle 15 -vuotiaat ovat mielestäni nuoria rikoksentekijöitä, vaikka eivät ikänsä puolesta olekaan rikosoikeudellisessa vastuussa. Lainsäädäntö kuitenkin huomioi alle 15 -vuotiaan pakkokeinojen käytössä ja epäillyn esitutkinnassa ylipäättään. Jää mietittäväksi, ovatko tämänhetkiset lakiin kirjatut ikäraajat vielä nykypäivää. Yhä nuoremmat tekevät vakaviakin rikoksia ja monet heistä tuntuvat olevan varsin tietoisia rikosoikeudellisesta vastuukärajasta.

Tutkimuksen pohjalta on todettavissa, että lainsäädännössä huomioidaan varsin kattavasti alaikäinen epäilty erityisesti kiireellisyys, painavien syiden vaatimuksen, hienotunteisuuden sekä huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan osalta. Joltain osin lainsäädäntö kaipaisi tarkennuksia toimintamalleihin erityisesti 15 -17 -vuotiaan rikoksesta epäillyn kohdalla.

Toisaalta tutkimus herätti kysymyksen pitäisikö alaikäisiä koskevaa lainsäädäntöä muuttaa kokonaisuutena niin, ettei alaikäistä koskevat säädökset olisi niin tulkinnanvaraisia. Onko laki oikeudenmukainen ja yhdenvertainen kaikille alaikäisille rikoksentekijöille kautta maan, kun lain soveltaminen on yksittäisen tutkinnanjohtajan käsissä?

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tieteellisen työn luotettavuutta tarkastellaan luotettavuuskäsitteiden avulla, jotka ovat eräänlaisia mittareita. Luotettavuuden arviointi jää tutkijan arvioinnin ja näytön varaan eikä täysin objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen ole mahdollista. Luotettavuuden arvioinnissa käytetyt yleisimmät mittarit ovat validiteetti, joka kuvaa sitä, että tutkitaan oikeita asioita ja reliabiliteetti, joka puolestaan tarkoittaa tulosten pysyvyyttä. (Kananen, 2017, 175)

Tutkimuksen validiteetti eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä mitä tutkimuksella haluttiin selvittää. Tärkeintä on tiedostaa, että yleistämistä ei tehdä pelkästä tutkimusaineistosta, vaan se tehdään aina tulkinnasta, joka on tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian aikaansaama kokonaisuus. (Vilkka, 2021, luku 7)

Karkeasti ottaen validiteetti liittyy tutkimuksen suunnitteluun ja se arvioi tutkimuksen kohdetta ja tutkimusmenetelmiä. Sitä, että tutkitaan oikeita asioita ja ne myös analysoidaan oikein. (Kananen, 2017, 175-176)

Tutkimuksen reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa tutkimustuloksen kykyä antaa ei sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimusta ja luotettavuuden arviointia ei voida pitää erillisinä asioina vaan luotettavuutta on arvioitava koko prosessin ajan. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan mistä valinnat on tehty, mitä ratkaisut ovat olleet ja miten niihin on päädytty. (Vilkka, 2021, luku 7)

Tutkimusta voidaan pitää validina, koska nuorten tutkintaa koskevien lainsäädännöllisten erityispiirteiden selvittämisessä onnistuttiin kirjallisuuskatsauksella. Ajantasainen lainsäädäntö saatiin selvitettyä ja oikeusnormien sisältöä saatiin tulkittua lain esitöiden avulla. Tutkimusta voidaan pitää myös reliabelina, koska tulokset eivät ole sattumanvaraisia, vaan perustuvat aineistosta kerättyyn

faktaan. Aineiston keruussa on myös huomioitu lähteiden luotettavuus ja aineisto on rajattu suurelta osin lakeihin, hallituksen esityksiin ja oikeuskirjallisuuteen. Lähteiden valinnassa on mietitty kirjoittajan tunnettavuutta, lähteiden ikää, lähteiden alkuperää sekä niiden uskottavuutta ja puolueettomuutta. Tutkimus on tehty hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Kaikki käytetyt lähteet on kerrottu avoimesti ja asianmukaisesti.

7 POHDINTA

Ajatus opinnäytetyöni aiheesta syntyi työni pohjalta, koska olen huomannut, ettei kaikki alaikäistä koskeva sääntely ole välttämättä uusille tutkijoille tuttua ja asia puhuttaa usein käytännön työssä. Halusin luoda selkeän ja kattava kokonaisuuden alaikäisen esitutkinnassa huomioitavista seikoista.

Opinnäytetyö prosessi alkoi kesäkuussa 2023 aineiston keruulla. Aiheen rajaaminen aiheutti haastetta. Halusin käsitellä asioita, jotka ovat osoittautuneet olennaisiksi käytännön työssä. Mietin useasti millä laajuudella käsittelen esimerkiksi lapsen etua ja sitä koskevaa sääntelyä, koska se on alaikäisen esitutkinnassa varsin olennaisessa roolissa. Toisaalta mietin sitä, kuinka paljon pitää avata termistöä esimerkiksi pakkokeinojen osalta, koska on kuitenkin mahdollista, että opinnäytetyötä lukevat muutkin kuin poliisit.

Tutustuttuani kerättyyn aineistoon aloin jäsenellä ja suunnitella opinnäytetyöni rakennetta ja aikataulua. Tein ensimmäisen version sisällysluettelosta. Opinnäytetyöni edetessä sisällysluettelo ja lähestymiskulma muokkautuivat koko ajan. Alun perin ajatukseni oli käsitellä asiaa erityisesti 15- 17 -vuotiaan rikoksesta epäillyn kohdalla, mutta huomasin nopeasti, että alle 15 -vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn esitutkintaa koskevat periaatteet ovat erittäin huomionarvoisia aihetta käsiteltäessä. Halusin tehdä työtä käytännönläheisesti omassa työssäni puhuttaneiden asioiden pohjalta ja siksi päädyin tällaiseen ratkaisuun. Useimmiten alaikäisten esitutkintaan liittyy alle 15 -vuotiaita osallisia ja käytännön työssä pitää jatkuvasti miettiä mitä asioita alle 15 -vuotiaan kohdalla tulee huomioida.

Päädyin tekemään työni integroivana kirjallisuuskatsauksena. Työni edetessä mietin, että myös toiminnallinen opinnäytetyö olisi voinut olla hyvä tapa lähestyä aihetta. Moni kollega, jonka kanssa olen työstäni keskustellut, on kokenut aihetta koskevan ohjeistuksen tärkeänä ja toivonut sen löytyvän helpommalla yhdestä paikasta. Tiivistetyn ohjeen luomisella olisi siis ollut kysyntää. Toisaalta pyrin tekemään opinnäytetyöni rungon ja sisällysluettelon sellaiseksi, että tieto on myös ilman erillistä ohjetta helposti löydettävissä. Kaiken kaikkiaan koin tutkimusmenetelmän valinnan tarkoituksenmukaiseksi ja onnistuneeksi.

Kerätessäni aineistoa opinnäytetyötäni varten totesin, että 15 -17 -vuotiaan rikoksesta epäillyn esitutkinnasta on olemassa varsin vähän tutkimusta, niin kuin alun perin oletinkin. Lainsäädännössä

määritellään menettelytapoja alle 15 -vuotiaan kohdalla, mutta 15 -17 -vuotiaan kohtelua koskeva sääntely on aika lailla veteen piirretty viiva, jonka tulkinta jää tutkinnanjohtajan harkinnan varaan. Käytännön työssä olen todennut, että tältä osin lakia ja lapsen etua arvioidaan varsin monen kirjavalla tavalla. Periaatteessa laki antaa valtuudet kohdistaa esimerkiksi pakkokeinoja 15- 17 -vuotiaseen epäiltyyn, mutta niitä käytetään usein hyvinkin varovasti.

Tutkinnanjohtaja joutuu aina alle 18 -vuotiaan rikoksesta epäillyn esitutkinnassa arvioimaan koko esitutkinnan ajan kohtuuskysymystä ja niin sanottuja painavia syitä. Lainsäädäntö on tältä osin varsin avointa ja jättää paljon harkinnanvaraa. Päätökset perustuvatkin mielestäni hyvin pitkälle ammatilliseen intuitioon, joka vaihtelee hyvinkin paljon eri henkilöiden välillä. Toisaalta se on ymmärrettävää, jos alle 18 -vuotiasta koskeva sääntely ei ole tuttua eikä asian pohtiminen kuulu normaaliin arkeen.

Alaikäisten tekemät vakavat rikokset ovat olleet kasvussa ja tältä pohjalta voisi ajatella, että 15 -17 -vuotiaisiin on varmasti kohdistettu myös pakkokeinoja enenevässä määrin. Odotan mielenkiinnolla aiheeseen liittyviä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä, että saadaan enemmän linjausta 15 -17 -vuotiaiden esitutkinnassa käytettävien pakkokeinojen kohtuullisuudesta.

Kokonaisuutena koin opinnäytetyön tekemisen erittäin tehokkaana oppimisprosessina. Prosessi eteni sujuvasti, kun pääsin kirjoitustyön alkuun. Vaikka aihe oli laaja ja rajaaminen haastavaa, sain luotua mielestäni käytännönläheisen kokonaisuuden esitutkinnan tueksi. Aiheeseen perehtyminen lisäsi varmasti asiantuntemustani ja sai minut kiinnostumaan aiheen pohtimisesta laajemminkin.

LÄHTEET

Esitutkintalaki, ETL

Hallituksen esitys: HE 222/2010 vp

Hallituksen esitys: HE 177/2018 vp

Hallituksen esitys: HE 143/2022 vp

Hallituksen esitys: HE 144/2022 vp

Holhustoimilaki, HoITL

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, ROL

Laki nuorista rikosentekijöistä

Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta

Lastensuojelulaki, LsL

Oikeudenkäymiskaari, OK

Pakkokeinolaki, PKL

Rikoslaki, RL

Vahingonkorvauslaki

Elfgrén, Thomas, Juntunen, Ritva & Norppa, Kati 2007. Nuorten lakikirja: Rikoksesta rangaistukseen, Helsinki, Talentum Oyj

Ellonen Noora, Rantaeskola Satu, 2016, Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24, Tampere, Juvenes Print

Ervasti, Kaius, Attias, Miriam, 2022, Sovittelu ja sen sovellukset, Helsinki, Edita publishing Oy

Fredman Markku, Kanerva Janne, Tolvanen Matti, Viitanen Marko, 2020, Esitutkinta ja pakkokeinot, Suomen laki hakupalvelu, Rikos- ja prosessioikeus verkkokirjahylly

Forss Marko, 2022, Alle 15 -vuotiaan rikollisen teon esitutkinta ja vapautteen kohdistuvat pakkokeinot, Defensor Legis 2/2022 Referee artikkeli

Hakalehto, Suvia, Toivonen, Virve, 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa, Kauppakamari, Helsinki

Ihatsu Tero, 2018, Alle 15-vuotiaan lapsen kuuleminen esitutkinnassa ja kuulemisen hyväksi havaitut käytänteet – lapsi asianomistajana ja todistajana, Pro Gradu -tutkielma Itä-Suomen yliopisto

Jokela, Antti, 2018, Rikosprosessioikeus, Suomen laki hakupalvelu, Rikos- ja prosessioikeus verkkokirjahylly

Kananen, Jorma, 2017, Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä, Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, Juvenes Print, Tampere

Kauppinen, Julia, 2022, Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin, Aseman lapset ry

Lehtinen Miia, Rossi Maria, 2022, Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan, Poliisihallituksen Barnabus hanke, Helsinki, Grano Oy

Mannila, Margit, 2021, Vaasan ammattikorkeakoulun verkkolehti, viitattu 5.10.2023, <https://energia.vamk.fi/osaaminen/kirjallisuuskatsaus-opinnaytetyon-muotona/>

Marttunen, Matti, 2008, Nuorisirikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236

Niemi, Hannu, 2019, Seuraamusjärjestelmä 2018: Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 38/2019. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto.

Oikeuslaitos 2019. Nuori rikoksentekijä. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/nuoririkoksentekija.html>

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 22/2018, Lapsidirektiivin täytäntöönpano

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 18/2023, Sovittelun tilanne ja kehittämistarpeet oikeusministeriön hallinnonalalla, Sovittelutoimintaa edistävän työryhmän suositukset

Poliisihallitus, 2022, Henkilötuntemerkkien, jalkineenjälkien ja DNA -tunnisteiden ottaminen, tallentaminen ja poistaminen. Ohje. POL-2021-8411

Poliisihallitus, 2019, Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Ohje. POL-2019-34669

Poliisihallitus, 2018, Rikoksen uhrin ohjaaminen ja rikosasioiden sovittelu. Ohje. POL-2018-41886

Rantaeskola Satu, Halme Kimmo, Kortesalmi Leo, Lönnroth Kaarle, Parviainen Johanna, Saukonniemi Teemu, Springare Sanna, 2014a, Esitutkintalaki kommentaari, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 21, Tampere, Juvenes Print

Rantaeskola Satu, Halme Kimmo, Kortesalmi Leo, Lönnroth Kaarle, Parviainen Johanna, Saukonniemi Teemu, Springare Sanna, 2014b, Pakkokeinolaki kommentaari, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 22, Tampere, Juvenes Print

Rikosseuraamuslaitos 2023a, viitattu 24.7.2023, <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamustyo/nuorisorangeistus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2023b, viitattu 27.9.2023, <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankoh-taista/tiedotteet/2010/seuraamusselvityskaikillenuorillerikoksestaepaillylle-ehdolliseenvankeuteen-tuomittujenvalvontamuuttuu.html>

Saarikkomäki, Elsa & Tanskanen, Maiju, Rikollisuustilanne 2017, Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa, B rikollisuuden piirteitä, Nuorisorikollisuus, 2018, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 29

Salminen, Ari, 2011, Mikä kirjallisuuskatsaus? - Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin, Vaasan yliopiston julkaisuja

Silvennoinen, Elisa, 2020, Lapsen oikeudet ja lapsiasianomistajan rooli esitutkinnassa. Väitöskirja Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta Itä-Suomen yliopisto.

Sukula, Anna-Daalia, 2023, Lapsen edunvalvonnan järjestäminen rikosprosessissa. Pro Gradu - tutkielma, Helsingin yliopisto

Tuomioistuinlaitos 2023a, rikosasiat, viitattu 5.10.2023, <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/rikosasiat/keitaasiankasittelyynosallistuu.html>

Tuomioistuinlaitos 2023b, sovittelu, viitattu 5.10.2023, <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiast/sovittelu.html#>

Tuomioistuinlaitos 2023c, oikeusapu, viitattu 23.8.2023, <https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/hakeminen/mihinasioihinoikeusapuasaa/puolustajarikosasiassa>

Vilka, Hanna, 2021, Tutki ja Kehitä verkkomateriaali